# ВСТУП

## запитання і завдання (с.9)

Діалог із текстом

**1. Пригадайте, що ви знаєте про художню літературу. Які види мистецтва вам відомі? Чому художня література – особливий вид мистецтва, мистецтво над мистецтвами?**

Художня література є видом мистецтва, що використовує слово для відтворення світу, вираження почуттів і думок. Інші відомі види мистецтва включають живопис, музику, театр, кіно, скульптуру і танець. Художня література вважається «мистецтвом над мистецтвами», оскільки вона охоплює багатий спектр почуттів і ідей, може глибоко відображати внутрішній світ людини, впливати на її мислення, емоції і формувати цінності. Вона передає думки не лише автора, а й цілих епох і культур, роблячи літературу унікальним засобом збереження колективної пам'яті людства.

**2. Що ви можете сказати про особливості творчості письменника, який пише художній твір? Чому одним подіям він відводить багато місця, хоча в часі вони тривають недовго, а іншим, навіть довготривалим, – дуже мало?**

У творчості письменника є місце для акцентів і деталей, які дозволяють виділити значущі моменти або створити глибокий емоційний вплив. Події, які займають мало

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

часу, можуть нести вагомий зміст, розкривати глибокі почуття, символічні деталі або ключові повороти в розвитку персонажів. Тривалі події можуть бути стисло подані, якщо вони не мають важливого впливу на сюжет або головну ідею. Письменник створює таким чином власний «вимір часу» для читача, де важливість подій визначається не їхньою тривалістю, а змістовною вагою.

**3. Чому, на вашу думку, високохудожні твори переживають своїх авторів на цілі століття, стають набутком усієї людської цивілізації?**

Високохудожні твори переживають своїх авторів завдяки тому, що вони порушують універсальні теми, актуальні для різних поколінь: любов, смерть, боротьба за свободу, моральні цінності, пошук сенсу життя. Такі твори відкривають нові смисли та викликають почуття, які залишаються близькими для читачів у будь-які часи. Вони містять глибокі художні образи та метафори, які інтерпретуються по-різному в кожній епосі, що робить ці твори безсмертними.

**4. Чим цікава думка М. Бахтіна про «малий» та «великий» час художнього твору?**

М. Бахтін пропонує концепцію «малого» та «великого» часу як різні шари твору. «Малий час» – це моменти, які охоплюють конкретні події, персонажів і розвиток сюжету. «Великий час» охоплює глобальні теми, які

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

виходять за межі конкретного сюжету та мають значення для культури загалом. Це дозволяє літературному твору мати значущість не лише в контексті свого часу, але й у майбутньому, адже завдяки «великому часу» такі твори залишаються важливими для різних поколінь.

**5. Чому можна говорити про співавторство читача з письменником під час прочитання твору?**

Співавторство читача і письменника проявляється в тому, що читач по-своєму інтерпретує текст, додає власні почуття, досвід і уявлення, наповнюючи його змістом. Читач сам створює внутрішній світ твору, взаємодіючи з текстом, і може знаходити у ньому нові сенси. Письменник задає основні контури і теми, але повний зміст народжується лише в процесі прочитання, коли читач створює свою особисту інтерпретацію.

**6. Виберіть цитату зі «Вступу» і поясніть письмово, як ви її розумієте.**

(Вибір цитати залежить від тексту, над яким працює читач. У прикладі можна взяти цитату, яка говорить про вплив мистецтва на людину: «Мистецтво має здатність розкривати перед нами світ, якого ми не могли побачити самі». Це може означати, що художня література дозволяє людині усвідомити те, що приховано в повсякденному житті, допомагає помітити красу, страждання та різноманітність світу,

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

формуючи глибше сприйняття себе та інших.)

**7. З якої причини кожен твір прийнято аналізувати в історичному та естетичному контекстах?**

Аналіз твору в історичному контексті допомагає зрозуміти його соціальні, політичні та культурні обставини, які вплинули на задум та тематику. Естетичний контекст дозволяє побачити стилістичні, жанрові особливості та авторський метод, що допомагає краще зрозуміти, як твір впливає на читача. Історичний контекст пояснює, чому твір має певний зміст, а естетичний – як цей зміст подано та чому він є естетично цінним.

## Діалоги текстів

**Про авторів наведених висловів:**

а) **Оноре де Бальзак** – видатний французький письменник, представник реалізму, найбільше відомий своєю серією романів під загальною назвою «Людська комедія». Він глибоко досліджував людські характери і моральні проблеми, зображаючи сучасне йому суспільство з безліччю деталей і тонкощів. Його думка про книгу як про явище, що має бути спрямованим у майбутнє, вказує на значення літератури як джерела ідей і моральних орієнтирів для наступних поколінь.

б) **Ернест Хемінгуей** – американський письменник і журналіст, лауреат

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

Нобелівської премії з літератури, відомий своєю лаконічною манерою письма. Його твори, як-от «Старий і море», «По кому подзвін» та інші, вражають психологізмом і філософськими роздумами про життя і смерть. Його вислів підкреслює глибину художнього впливу книги, яка може зробити історію близькою для читача, надовго залишаючи слід у його душі.

в) **Франсуа-Марі Вольтер** – французький філософ і письменник-просвітник, один із найвпливовіших діячів епохи Просвітництва, автор сатиричного роману «Кандід, або Оптимізм». Вольтер вірив у силу розуму, правди та справедливості, і його вислів про книги відображає тепле, особисте ставлення до літератури як до духовного товариша, який підтримує людину в різні періоди життя.

**Чия думка подобається найбільше й чому:**

Кожен із цих висловів по-своєму цікавий, але думка Ернеста Хемінгуея про те, як книги залишають глибокий емоційний слід, резонує особливо сильно. Книга, яка стає частиною нашого життя і досвіду, має дивовижну силу: вона не лише відкриває нові світи, а й допомагає нам глибше розуміти себе. Це здатність літератури впливати на внутрішній світ читача – переносити в різні часи, відчувати різні емоції, переживати разом із героями радість і втрати, що залишає книгу «жити» у нашій пам'яті довгий час.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

# РОЛЬ І МІСЦЕ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ В УКРАЇНСЬКОМУ ФОЛЬКЛОРІ

## запитання і завдання (с.12)

Діалог із текстом

- **Що таке усна народна творчість? Які види й жанри характерні для фольклору?**

Усна народна творчість (фольклор) – це культурна спадщина, яка передавалася з покоління в покоління у вигляді казок, легенд, пісень, прислів'їв, приказок тощо. До основних видів і жанрів фольклору належать: епічні твори (казки, билини, легенди), ліро-епічні (думи, балади), лірика (пісні, вірші), а також малий фольклор (приказки, загадки, прислів'я).

- **Перелічіть саме ті ознаки фольклорних творів, які відрізняють їх від літературних текстів.**

- Анонімність автора (фольклорні твори створювалися народом і не мали одного конкретного автора).
- Устна передача з покоління в покоління.
- Варіативність (існування багатьох версій одного твору).
- Колективність у створенні й розвитку твору.

- **У яких літописах княжих часів містяться окремі фольклорні твори наших предків?**

Фольклорні твори предків збереглися у давньоруських літописах, таких як «Повість минулих літ» та «Галицько-Волинський

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

літопис», де можна знайти перекази, легенди й оповіді.

- **З якої причини усна народна творчість гостро й моментально реагує на всі важливі події в житті народу?**

Усна народна творчість – це відображення колективної свідомості та емоцій народу. Через неї виражаються реакції, думки, почуття та оцінки важливих подій, що дозволяє їй миттєво реагувати на зміни й відображати актуальні теми, наближені до життя громади.

- **Чому саме пісня в українській усній народній творчості посідає особливо почесне місце?**

Пісня в українському фольклорі є засобом вираження емоцій, національної ідентичності, збереження історії та культури. Через пісню передавалися традиції, погляди, важливі моменти історії, що робило її особливо цінною.

- **Прокоментуйте одну з наведених у підручнику цитат про українські пісні.**

(Обирайте цитату на свій вибір, а для коментаря можна підкреслити, як пісня є символом єднання та патріотизму, збереженням культурної ідентичності та втіленням національного духу).

## РОДИННО-ПОБУТОВІ ПІСНІ

**запитання і завдання (с.18)**

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

## Діалог із текстом

- **На які тематичні групи поділяють родинно-побутові пісні?**

Родинно-побутові пісні поділяють на кілька основних тематичних груп: пісні про кохання, родинне життя, взаємини між батьками і дітьми, стосунки між братами й сестрами, а також пісні, що описують життя у шлюбі.

- **Назвіть, наводячи приклади, найпоширеніші мотиви народних пісень про кохання.**

Найпоширенішими мотивами пісень про кохання є:

- **Розлука закоханих** – наприклад, пісня «Чом ти не прийшов…», де розлука приносить смуток.
- **Вірність і зрада** – прикладом є «Грицю, Грицю, до роботи», де розповідається про зраду.
- **Перешкоди для кохання** – «Ой не ходи, Грицю» відображає тему соціальних або сімейних перепон.

- **Які художні засоби найчастіше використовують у піснях про кохання? Наведіть приклади.**

У піснях про кохання часто використовуються:

- **Метафори** – наприклад, «серце горить», що означає сильне почуття.
- **Порівняння** – «гарна, як зоря», що підкреслює красу коханої.

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

- **Епітети** – «сумний вечір», «тиха річка», які створюють настрій і атмосферу.

- **Наведіть приклади зорових і слухових образів у пісні «Місяць на небі, зіроньки сяють…». Яка їхня роль у цьому фольклорному тексті?**

У пісні «Місяць на небі, зіроньки сяють…» є зорові образи («місяць на небі», «зіроньки сяють»), які створюють відчуття спокою і краси ночі, та слухові образи («соловей співає»), що додають романтичного настрою. Ці образи підсилюють емоційну глибину і відчуття гармонії в природі.

- **Чи притаманна пісні «Сонце низенько…» символіка? Аргументуйте відповідь.**

Так, пісні «Сонце низенько…» притаманна символіка. Сонце у ній символізує завершення дня і відхід коханого, що посилює відчуття смутку й туги в очікуванні.

- **Хто з ліричних персонажів пісні «Ой під вишнею, під черешнею…» вам найбільше імпонує? Чому саме?**

Найбільше імпонує образ дівчини, яка щиро любить і віддано чекає. Вона відображає силу почуттів і вірність, які є важливими якостями в українській культурі.

## УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ БАЛАДИ

## запитання і завдання (с.12)

МАТЕМАТИКА-РОМИ.ORG

## Діалог із текстом

- **Які основні ознаки української фольклорної пісні-балади ви можете перелічити?**

Основні ознаки української фольклорної пісні-балади:

- **Трагізм і драматизм сюжету**: балади часто розповідають про нещасливу долю, зраду або смерть. Наприклад, у баладі «Ой не ходи, Грицю…» описується трагічний фінал через зраду коханого.
- **Символізм і використання природи**: природа часто відображає внутрішній стан героїв. У баладі «Ой летіла стріла» стріла символізує смерть і незворотні події.
- **Чітка сюжетна лінія**: в основі балади завжди лежить розгорнута історія з зав’язкою, кульмінацією та розв'язкою.
- **Наявність надприродних елементів**: у деяких баладах присутні фантастичні або містичні елементи, як-от у «Ой чиє ж то жито, чиї ж то покоси…».

- **Яким чином у народній баладі поєднані елементи всіх трьох родів літератури?**

Народна балада об’єднує епос, лірику й драму:

- **Епічний елемент** проявляється у розповідному характері балади, де описується конкретна подія або історія.
- **Ліричний елемент** відображає глибокі почуття та емоції персонажів, їхній внутрішній світ, наприклад, горе матері чи зрадженого коханого.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

- **Драматичний елемент** виникає через конфлікти, які часто мають трагічне завершення, що створює емоційну напругу, як у баладі «Ой не ходи, Грицю…».

- **Чому, на вашу думку, Олексій Дей назвав українські балади «епосом нещасних людських доль»?**

Олексій Дей назвав українські балади «епосом нещасних людських доль», тому що вони відображають життєві трагедії, страждання і сум простих людей, що часто не знаходять виходу з непростих обставин. Через балади передається народна мудрість, співчуття та співпереживання до людської долі, яка через нещасливе кохання, втрати й горе стає відображенням важкої життєвої правди.

## ПЕРЕКЛАДНА ЛІТЕРАТУРА КИЇВСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

### запитання і завдання (с.29)

Діалог із текстом

- **Які події вплинули на розвиток книжної писемності Русі? Що лягло в основу перекладної й оригінальної літератури давньої Русі-України?**

Прийняття християнства в 988 році сприяло поширенню книжної писемності та культурного розвитку на Русі. В основу літератури лягли переклади релігійних текстів, зокрема Біблії, житій святих,

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

проповідей, а також оригінальні твори, такі як літописи.

- **Що ви довідалися про Біблію як Книгу книг?**

Біблія – це священна книга, яка є основою віри та моральних принципів для християн. Вона містить універсальні істини та цінності, які спрямовані на духовне виховання й моральне вдосконалення.

- **Які події висвітлено в Старому Завіті, а які – в Новому?**

Старий Завіт охоплює історію створення світу, життя патріархів, укладення Завіту між Богом та єврейським народом, а також пророчі писання. Новий Завіт розповідає про життя Ісуса Христа, його вчення, смерть і воскресіння, а також діяльність апостолів.

- **Що ви можете сказати про значення Біблії у вихованні культури поведінки, прищепленні молодому поколінню поваги до моралі?**

Біблія є джерелом моральних цінностей, таких як любов до ближнього, чесність, співчуття. Вона виховує повагу до добра, застерігає від зла і допомагає молоді зрозуміти важливість моральної поведінки в суспільстві.

- **Прокоментуйте висновок про Святе Письмо, зроблений сучасним професором-теологом Йосипом-Тодосієм Сележаном.**

Сележан підкреслює, що Біблія має універсальне значення, доступне для розуміння як дитини, так і дорослого. Її

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

істини є цінними для всіх, незалежно від віку або рівня освіти, адже вона звертається до внутрішнього світу кожної людини.

- **Які літературні жанри характерні для Старого і Нового Завітів?**

Старий Завіт містить легенди, псалми, притчі, пророчі твори, а Новий Завіт – євангелія, апостольські послання, притчі, апокаліптичні твори (книга Об'явлення).

- **Пригадайте, на які різновиди поділяють фольклорні легенди. Назвіть відомі вам народні легенди. Які біблійні легенди ви знаєте?**

Фольклорні легенди поділяються на міфологічні, історичні та етично-моральні. Народні легенди: «Дніпро і Десна», «Козацькі могили». Біблійні легенди: «Про створення світу», «Адам і Єва», «Про Ноя і ковчег».

- **Від чого застерігає людство легенда про Вавилонську вежу?**

Легенда про Вавилонську вежу застерігає від гордині та намагань зрівнятися з Богом, нагадуючи про необхідність смирення й поваги до божественної волі.

- **Розкрийте зміст і приховані смисли відомих вам легенд про Мойсея.**

Легенди про Мойсея відображають шлях народу Ізраїля до свободи й обіцяної землі, вказуючи на важливість віри, терпіння та дотримання Божих заповідей як основних умов духовного розвитку.

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

- **З якої причини Мойсей розбив скрижалі – кам’яні таблиці із Заповідями Божими?**

Мойсей розбив скрижалі, коли побачив, що народ поклоняється золотому тельцю, втративши віру. Його вчинок символізує обурення зрадою Бога і наголошує на значенні чистої віри.

- **Чи актуальні сьогодні Божі Заповіді, які отримав Мойсей на горі Синай?**

Божі Заповіді, такі як «Не вбий», «Не вкради», залишаються основою моралі й людських стосунків, зберігаючи значення у вихованні людяності та поваги в суспільстві.

- **Які ознаки характерні для жанру притчі? Назвіть основні відмінності між притчами і байками.**

Притча має повчальний характер, використовуючи прості образи для передачі глибоких істин. На відміну від байки, у притчі немає сатири чи гумору, а персонажі можуть бути не тільки тваринами, а й людьми.

- **Чим саме притча відрізняється від легенди?**

Притча має більш повчальний зміст і зосереджується на моральному висновку, тоді як легенда може містити історичні чи міфологічні елементи і пояснювати походження подій чи явищ.

- **Які літературні твори-притчі ви читали в попередніх класах?**

Зазвичай у школі вивчають притчі «Сіяч» і

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

«Блудний син», які розкривають духовні та моральні цінності.

- **Чим цінна для нинішніх поколінь біблійна притча про блудного сина? Чого саме вона вчить?**

Притча про блудного сина цінна своїм посланням про прощення, прийняття і любов батьків до дітей, навіть якщо вони припустилися помилок. Вона вчить милосердя, терпіння і важливості сімейних стосунків.

## Переклади Біблії
## запитання і завдання (с.34)

Діалог із текстом

- **Що ви довідалися про перший переклад Біблії – Септуагінту? Яка легенда про цей переклад існує?**

Септуагінта – це перший переклад Біблії грецькою мовою, виконаний приблизно в III столітті до н.е. за замовленням єгипетського царя Птолемея II для бібліотеки в Олександрії. За легендою, 70 перекладачів працювали незалежно один від одного і, завершивши, представили ідентичні переклади, що було сприйнято як диво, яке підтверджувало божественне натхнення тексту. Висновок Ф. Кеньона співзвучний із цією легендою, адже він стверджує, що Біблія передавалася від покоління до покоління без істотних змін, зберігаючи Слово Боже.

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

- **Чому Острозьку Біблію вважають реліквією? Якою цікавою інформацією про Івана Федорова ви збагатилися?**

Острозька Біблія є першою повною Біблією церковнослов'янською мовою, виданою в 1581 році в Острозі. Її вважають реліквією через важливість для духовного й культурного життя українського народу. Іван Федоров, який був першодрукарем цієї Біблії, доклав значних зусиль, попри брак ресурсів і підтримки, здійснивши вагомий внесок у розвиток книгодрукування на українських землях.

- **Розкажіть про перекладання Біблії І. Пулюєм та І. Нечуєм-Левицьким.**

Іван Пулюй та Іван Нечуй-Левицький працювали разом над перекладом Біблії українською мовою у 1880-х роках. Їхній переклад став одним із перших спроб зробити Біблію доступною для українського народу, адже текст був виконаний зрозумілою для українців літературною мовою того часу.

- **У яких обставинах здійснював переклад Біблії І. Огієнко?**

Іван Огієнко (митрополит Іларіон) працював над перекладом Біблії під час еміграції у 1940-х роках. Його переклад відзначався точністю і намагався відобразити українські релігійні та культурні традиції. Він створював текст у складних умовах, зокрема, подолавши численні труднощі, пов'язані з переслідуванням і браком ресурсів.

МАТЕМАТИКА.ДОМА.ORG

- **На які першоджерела під час свого перекладу Біблії спирався І. Хоменко? Чому це мало суттєве значення?**

Іван Хоменко спирався на єврейські та грецькі першоджерела, а також на Вульгату, що дало змогу створити максимально точний і відповідний до оригіналу текст українською мовою. Такий підхід забезпечив високу якість перекладу і дозволив зберегти смислову глибину первинного тексту.

- **Чи особисто вас цікавить Біблія і чому?**

Особистий інтерес до Біблії може виникати з бажання пізнати основи моральних цінностей, які вона пропагує, а також через її вплив на світову літературу, мистецтво і культуру.

- **Що ви довідалися про переклад Біблії німецького реформатора XVI ст. Мартіна Лютера та значення цього явища для його народу?**

Мартін Лютер переклав Біблію німецькою мовою у XVI столітті, що стало важливим моментом Реформації. Його переклад зробив текст Біблії доступним широкому загалу, допоміг уніфікувати німецьку мову та значно вплинув на культурне і духовне життя Німеччини, сприяючи зміцненню національної ідентичності.

- **Що цікавого ви довідалися про «Ізборники Святослава» різних років написання?**

«Ізборники Святослава» – це збірки текстів, укладені за князя Святослава Ярославича в

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

1073 та 1076 роках. Вони містили переклади творів духовної і світської літератури, зокрема, повчальні статті, проповіді й уривки з Біблії. Ці тексти були важливими для освіти та розвитку писемності на Русі.

## ПАМ'ЯТКИ ОРИГІНАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ КНЯЖОЇ РУСІ-УКРАЇНИ

### запитання і завдання (с.42)

Діалог із текстом

- **Що таке оригінальна література княжої України-Русі? Які ознаки притаманні цій літературі?**

Оригінальна література княжої України-Русі – це літературні твори, створені на українських землях у княжі часи безпосередньо місцевими авторами. Основні ознаки: релігійна тематика, високий патріотизм, настановчий характер, а також опис історичних подій та князівського життя. Приклади – літописи, житійна література, «Поучення» Володимира Мономаха.

- **З якою метою укладалися літописи?**

Літописи укладали для збереження історичної пам'яті, опису подій та формування національної ідентичності. Вони мали просвітницьку і настановчу роль.

- **Що нового ви довідалися про літопис княжих часів «Повість минулих літ»?**

«Повість минулих літ» описує історію від заснування Києва до кінця XI століття і

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

включає легенди, перекази та реальні події, даючи змогу сучасним читачам зрозуміти світогляд людей того часу.

- **Чому в наш час уже неможливо встановити авторство «Повісті минулих літ» і відновити оригінал цього літопису?**

Через руйнування і втрати багатьох копій оригінальний текст «Повісті» не зберігся, і з часом копії були переписані та доповнені іншими авторами, що ускладнює встановлення первісного змісту.

- **Знайдіть відомості про Нестора Літописця й підготуйте усний виступ про цього діяча.**

Нестор Літописець був монахом Києво-Печерського монастиря, істориком та літописцем, якому приписують створення «Повісті минулих літ». Він залишив спадок, що є одним із найважливіших історичних джерел про Русь.

- **Як ви розумієте цитату Василя Яременка про цінність «Повісті минулих літ» для нащадків?**

Яременко підкреслює, що «Повість минулих літ» є важливим джерелом історії та культурного спадку, допомагає сучасникам зберігати зв'язок із минулим і розуміти національну ідентичність.

- **Розкрийте зміст пророкування апостола Андрія, поданого в літописі «Повість минулих літ».**

Пророкування апостола Андрія про велике майбутнє Києва, як духовного центру, мало

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

глибокий вплив на українців, підкреслюючи духовне значення Києва та його роль у християнстві.

- **Пригадайте зміст двох-трьох легенд із «Повісті минулих літ» і дайте їм свою оцінку.**

Легенди про заснування Києва Кием, Щеком і Хоривом або про князя Олега, якого вкусила змія на його могилі, втілюють віру в долю та незворотність подій, створюють образи мужності й мудрості.

- **Спростуйте або доведіть, що Володимир Мономах у своєму «Поученії…» запропонував сучасникам цілу педагогічну систему.**

«Повчення» Володимира Мономаха містить морально-етичні настанови, що спрямовують людей до благочестя, чесності й відповідальності, що справді можна трактувати як своєрідну педагогічну систему.

- **Прокоментуйте фразу Івана Франка про «Поученія…» Володимира Мономаха.**

Іван Франко зазначає, що в «Поученні» відчувається господарський підхід до державного управління, а також глибока турбота про кожну людину і справедливість у суспільстві.

- **Чи поділяєте ви думку Володимира Мономаха про матеріальні й духовні цінності?**

Мономах вважав, що матеріальні блага повинні служити для духовного зростання. Це філософія, що має вічну цінність,

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

оскільки духовні цінності є міцним фундаментом морального суспільства.

- **Що таке житійна література? З якою метою вона створювалася?**

Житійна література – це твори, присвячені життю святих і мучеників. Вона створювалася з метою прославлення християнських чеснот та духовного прикладу для наслідування.

- **Що таке патерик? Коли, ким і де створений «Києво-Печерський патерик»?**

Патерик – це збірка оповідань про життя ченців і святих. «Києво-Печерський патерик» був створений у XIII столітті в Києво-Печерській лаврі і зібраний ченцями для зміцнення віри.

- **Чому наслідування грецьких «житій» святих вважалося нормою для києво-печерських авторів?**

Наслідування грецьких текстів вважалося нормою, оскільки вони були зразком християнської літератури. Це допомагало краще передати духовні цінності, тому таке запозичення не було вадою.

- **Який жанр був найбільш характерним для «Києво-Печерського патерика»?**

Основним жанром були житія святих, які описували духовний шлях, чесноти й подвиги ченців Києво-Печерської лаври.

- **Чому в багатьох оповіданнях «Києво-Печерського патерика» йдеться про боротьбу ченців із бісами?**

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

Боротьба із бісами символізує духовну боротьбу між добром і злом, яку долають ченці задля чистоти віри.

- **Чому сучасні люди сприймають легенди «Києво-Печерського патерика» як вигадки, а тоді їх вважали правдою?**

У давнину люди вірили в реальність духовного світу й чудес, тоді як сучасне суспільство, керуючись раціональним мисленням, часто сприймає їх як символічні розповіді.

- **Доведіть, що «Києво-Печерський патерик» має ознаки літопису і є історичним і художнім твором.**

«Києво-Печерський патерик» містить хроніку подій, характерну для літописів, але водночас передає художні образи та моральні настанови, що робить його також художнім твором.

- **Яку роль відігравало історико-політичне тло «Києво-Печерського патерика»?**

Історико-політичне тло відображає період християнізації Київської Русі, зміцнення церкви та духовних цінностей, що вплинуло на виховання суспільства.

- **Чому Дмитро Чижевський так високо поціновував мову «Києво-Печерського патерика»?**

Чижевський відзначав багатство та виразність мови патерика, що відображає духовну силу і художню майстерність авторів цього твору.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

# ПАМ’ЯТКИ ОРИГІНАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ КНЯЖОЇ РУСІ-УКРАЇНИ

## запитання і завдання (с.42-43)

Діалог із текстом

**1. Що таке оригінальна література княжої України-Русі? Які ознаки притаманні цій літературі?**

Оригінальна література княжої України-Русі – це літературні твори, створені на території Русі, починаючи з кінця X століття, які відображають історію, духовні цінності та світогляд цієї доби. Ознаки цієї літератури: міцний зв’язок із релігійними традиціями, моралізаторські настанови, літописна форма та відображення актуальних суспільних проблем. До оригінальних творів належать літописи, «Поучення», «Житія» святих та «Патерик».

**2. З якою метою укладалися літописи?**

Літописи укладалися для збереження історії Русі, увічнення важливих подій, опису життя князів і святителів. Вони виконували не лише історичну функцію, а й повчальну, навчаючи людей зразків поведінки, віри і духовності.

**3. Що нового ви довідалися про літопис княжих часів «Повість минулих літ»?**

«Повість минулих літ» є одним з найдавніших літописів Русі, створеним на початку XII століття, і вона зберігає

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

унікальні відомості про походження Русі, її перших правителів, легенди та вірування. Цей твір став головним джерелом знань про ранні часи Київської Русі та сформував літописну традицію.

**4. Чому в наш час уже неможливо встановити авторство «Повісті минулих літ» і відновити оригінал цього літопису?**

Авторство «Повісті минулих літ» неможливо встановити точно, оскільки цей твір пройшов через багато редакцій і змін протягом століть, а оригінальний текст був переписаний, і багато частин змінилися через численні додатки.

**5. Знайдіть відомості про Нестора Літописця й підготуйте усний виступ про цього діяча.**

Нестор Літописець – один з авторів «Повісті минулих літ», монах Києво-Печерського монастиря, що жив у XI-XII століттях. Його літописна робота зберегла історію Київської Русі, а його твір став основою української літописної традиції.

**6. Як ви розумієте цитату Василя Яременка про цінність «Повісті минулих літ» для нащадків?**

Цитата Василя Яременка підкреслює важливість літопису як культурного та історичного джерела для сучасників і майбутніх поколінь, адже він зберігає важливі відомості про становлення

МАТЕМАТИКА.DOMA.ORG

державності та духовність українського народу.

**7. Розкрийте зміст пророкування апостола Андрія, поданого в літописі «Повість минулих літ». Яке значення мала ця легенда для українців усіх пізніших часів?**

Пророкування апостола Андрія, що Київ стане великим містом, мало особливе значення, бо символізувало духовний і культурний статус Києва, що ставив його в центр християнської традиції на Русі.

**8. Пригадайте зміст двох-трьох легенд із «Повісті минулих літ» і дайте їм свою оцінку.**

Легенди про князя Олега та його коня, смерть якого він передбачив, або легенда про хрещення Русі Володимиром є символічними та показують тогочасні моральні уроки і вірування.

**9. Спростуйте або доведіть, що Володимир Мономах у своєму «Поученії…» запропонував сучасникам цілу педагогічну систему, яка ґрунтувалася на філософській концепції світу, Бога і людини.**

В «Поученії» Володимир Мономах справді запропонував систему життєвих принципів і духовних цінностей, закликаючи до чесності, милосердя і дотримання божественних заповідей, що мало виховну та етичну основу.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

**10. Прокоментуйте фразу Івана Франка про те, що з «Поученія…» постає «цікавий образ князя-хазяїна, що в своїй… державі держить лад і порядок, як у власній хаті, дорожить кожною дрібницею і кожною людиною».**

Фраза Івана Франка описує Мономаха як ідеального правителя, який дбає про кожного підданого та ставиться до своєї держави як до власної родини, підтримуючи лад і повагу до всіх її складових.

**11. Чи поділяєте ви думку Володимира Мономаха про те, що матеріальні цінності завжди повинні служити для примноження цінностей духовних: «І в землі не ховайте (скарбів), то великий гріх»?**

Це висловлювання закликає до духовного багатства, яке цінніше за матеріальні здобутки. Матеріальне служить духовному розвитку, і накопичення без користі є гріхом.

**12. Що таке житійна література? З якою метою вона створювалася?**

Житійна література – це описи життя святих, створені для наслідування їхніх чеснот, прикладів самопожертви і віри, що повинно було підвищувати моральні якості читачів.

**13. Що таке патерик? Коли, ким і де створений «Києво-Печерський патерик»?**

Патерик – це збірка оповідей про життя ченців, що служать духовними прикладами.

МАТЕМАТИКА ДОМА.ORG

«Києво-Печерський патерик» був створений у Києво-Печерському монастирі на початку XIII століття.

**14. З якої причини наслідування грецьких «житій» святих і мучеників києво-печерськими авторами-ченцями у власних творах вважалося нормою? Чи варто такі літературні запозичення вважати вадою оригінальної літератури часів княжої України-Русі?**

Наслідування грецьких житій було нормою, оскільки християнські традиції формувалися під впливом Візантії. Таке запозичення не можна вважати вадою, бо воно органічно вплелося в літературу Русі, створюючи її духовну основу.

**15. Який жанр був найбільш характерним для літературних текстів «Києво-Печерського патерика»?**

Найбільш характерним жанром «Києво-Печерського патерика» є житійна література, яка описувала життя ченців як приклад для духовного вдосконалення.

**16. Чому в багатьох оповіданнях «Києво-Печерського патерика» йдеться про боротьбу ченців із бісами?**

Боротьба з бісами символізувала внутрішню боротьбу зі спокусами та гріхом, наголошуючи на духовній стійкості ченців і очищенні душі.

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

**17. З якої причини люди нашого часу легенди чи навіть виразно фантастичні оповідання «Києво-Печерського патерика» вважають плодами людської уяви, але в часи давньої літератури читачі й слухачі суб'єктивно сприймали їх за чисту правду, справжні бувальщини?**

Люди давніх часів сприймали світ крізь призму духовності, віри в чудеса і божественне втручання, що надавало легендам правдивості. У наш час, із розвитком науки, таке сприйняття стало менш популярним.

**18. Доведіть, що «Києво-Печерський патерик» має всі ознаки літопису, але може трактуватися водночас як історичний і художній твір.**

«Києво-Печерський патерик» поєднує історичні факти з фантастичними елементами та повчальними історіями, що робить його водночас історичним документом і духовним, художнім твором.

**19. Яку роль відігравало історико-політичне тло «Києво-Печерського патерика»?**

Історико-політичне тло підкреслювало важливість монастиря як духовного центру та символу національної стійкості, що витримувала випробування.

**20. Чому Дмитро Чижевський так високо поціновував мову «Києво-Печерського патерика»?**

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

Дмитро Чижевський цінував мову «Києво-Печерського патерика» за її витонченість, простоту і виразність, що відображала духовність і доступність літератури для тогочасного читача.

## «Слово о полку Ігоревім, Ігоря, сина Святослава, внука Олега…» запитання і завдання (с.60)

Діалог із текстом

**1. Проінтерпретуйте історію знахідки «Слова о полку Ігоревім…» О. Мусіним-Пушкіним. Чому пам'ятка виявилася навіки втраченою?**

«Слово о полку Ігоревім» було виявлено Олексієм Мусіним-Пушкіним наприкінці XVIII століття в рукописному збірнику. Він зрозумів, що це унікальна пам'ятка, яка розповідає про події XII століття. На жаль, під час пожежі 1812 року оригінальний рукопис згорів, залишивши лише копії і транскрипції тексту.

**2. Перелічіть причини недовіри до автентичності «Слова о полку Ігоревім…».**

Серед причин недовіри – відсутність оригінального рукопису, стилістичні й мовні відмінності від інших творів тієї доби, а також припущення про можливу фальсифікацію або пізнє втручання.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

**3. На основі прочитаного аргументовано доведіть, що «Слово о полку Ігоревім…» – оригінальний твір княжих часів, а не підробка.**

«Слово» містить унікальні історичні подробиці й зображує світогляд Русі, характерний для XII століття. Особливі стилістичні прийоми, міфологічні образи, звернення до язичницьких вірувань свідчать про його давнє походження.

**4. Чому питання авторства давньоруської пам'ятки довго остаточно не було розв'язане? Які існували гіпотези?**

Авторство «Слова» невідоме, бо це єдина подібна пам'ятка. Існували гіпотези, що автором був освічений князь, чернець або придворний літописець, знайомий з історією й культурою Русі.

**5. Чи можна вважати «Слово о полку Ігоревім…» фольклорним твором? Чому?**

«Слово» не є фольклорним твором, адже має автора і зафіксовану структуру. Однак воно містить багато фольклорних образів, символів і прийомів, які надають твору народний колорит.

**6. Що ви можете сказати про жанр «Слова о полку Ігоревім…»?**

«Слово о полку Ігоревім» – героїчна поема, яка містить елементи військового епосу, літопису, ораторської промови і повчання, що робить його жанрово складним.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

**7. Детально проаналізуйте будову «Слова о полку Ігоревім…».**

«Слово» побудоване як хроніка походу князя Ігоря на половців. Структура включає вступ із застереженням, опис затемнення як поганого знамення, основну частину – битву та поразку, полон Ігоря, «золоте слово» князя Святослава, втечу Ігоря з полону та завершальну частину – заклик до єднання.

**8. Для чого у твір аж двічі введено образ легендарного співця Бояна?**

Образ Бояна підкреслює значення поетичного слова, яке єднає минуле з сучасністю. Автор показує повагу до співців-літописців, але водночас йде власним шляхом.

**9. Опишіть словами затемнення сонця від імені простого збентеженого й навіть наляканого побаченим дружинника, якому довелося стати очевидцем такого явища.**

«Земля потемніла, і страх прокотився по рядах. Сонце, мов погаслий вогонь, зникло, і все покрилося млою. Серце стиснулось – що це? Божий знак чи злий дух?»

**10. Усебічно розкрийте причину необдуманого походу на половців князя Ігоря.**

Князь Ігор хотів відновити славу та зміцнити свою владу, але він недооцінив силу

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

половців і не врахував порад інших князів. Його рішення було імпульсивним.

**11. Розкрийте тактичні й стратегічні прорахунки князя Ігоря після першої сутички з половцями.**

Ігор не відступив, коли з'явилась загроза оточення, і продовжив бій, не давши військам можливості відпочити чи реорганізуватися, що призвело до великої поразки.

**12. З якими словами виступив князь Ігор перед дружинниками? Чи могла промова князя надихнути воїнів на героїчну смерть і чому?**

Ігор звернувся до дружини з закликом боротися за рідну землю. Ці слова мали надихнути, бо підкреслювали захист Батьківщини, честь і військовий обов'язок.

**13. Як саме Ігор потрапив у полон? З якої причини все-таки вирішив тікати?**

Ігор потрапив у полон після поразки. Він вирішив тікати через бажання повернутися додому, відновити честь і продовжити боротьбу.

**14. Доведіть, що образ князя Ігоря у «Слові о полку Ігоревім…» поданий у розвитку. Як Ігор ставиться до свого брата, князя Всеволода? А до воїнів?**

Образ Ігоря змінюється: від самовпевненого володаря до воїна, що визнав свої помилки.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

Він поважає і підтримує брата Всеволода, цінує відданість воїнів.

**15. З якою метою у текст «Слова о полку Ігоревім…» введено «золоте слово» київського князя Святослава?**

«Золоте слово» Святослава закликає до єднання руських князів, наголошуючи на важливості миру та співпраці заради збереження держави.

**16. Наскільки часто у «Слові о полку Ігоревім…» звучить заклик до об'єднання? Яких руських князів, крім учасників походу, і з якої причини згадує автор?**

Заклик до об'єднання звучить у творі кілька разів. Автор згадує інших князів для підкреслення їхньої відповідальності за долю Русі та єдність перед зовнішньою загрозою.

**17. Проаналізуйте образ Руської землі у «Слові о полку Ігоревім…». Чому він здатний хвилювати читачів і сьогодні?**

Руська земля – це образ спільного дому, що потребує захисту. Він хвилює сучасних читачів, бо символізує єдність, патріотизм і історичну спадщину.

**18. Перелічіть проблеми, які порушив автор «Слова о полку Ігоревім…». Чому вони були тоді дуже актуальними? А нині?**

МАТЕМАТИК-ДОМА.ORG

Автор порушує проблеми єдності князів, патріотизму, збереження культури та внутрішніх конфліктів. Вони важливі нині, бо стосуються національної єдності.

**19. Про що свідчать вірування, звичаї і ритуали, описані у «Слові о полку Ігоревім…»?**

Вірування і ритуали свідчать про збереження дохристиянських традицій і вшанування природи, що глибоко вкорінено в культурі давньої Русі.

**20. Які художні засоби у «Слові о полку Ігоревім…» вам найбільше запам'яталися?**

Серед художніх засобів виділяються метафори (опис природи), епітети («золоте слово»), порівняння і символи, що роблять твір емоційним і живим.

**21. Знайдіть коротку літературознавчу розвідку С. Пушика «Нове про "Слово о полку Ігоревім…"» і на її матеріалі підготуйте стислу доповідь.**

(Цей пункт потребує додаткових досліджень залежно від тексту роботи С. Пушика).

**22. Що вам відомо про переклади й переспіви «Слова о полку Ігоревім…» українською мовою?**

Серед відомих перекладів – версії Максима Рильського та Івана Франка, які зберегли автентичність і поетичність тексту.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

**23. Чому безсмертне «Слово о полку Ігоревім…» хвилює нас і нині, хоча від часу його написання минуло понад вісім століть? Чого вчить сучасних українців цей твір? Які риси характеру виховує?**

«Слово» вчить єдності, патріотизму, поваги до власної культури і відповідальності перед наступними поколіннями. Воно закликає до захисту рідної землі та виховує відданість, мудрість, здатність до самопожертви заради спільного блага.

## РЕНЕСАНС І БАРОКО В ДАВНІЙ УКРАЇНІ

## запитання і завдання (с.66)

Діалог із текстом

**1. Якою була специфіка Ренесансу в Україні?**

Ренесанс в Україні розпочався пізніше, ніж у Західній Європі, і мав свої особливості. Він був тісно пов’язаний із національно-визвольною боротьбою та релігійними конфліктами, що виникли після Берестейської унії 1596 року. Український Ренесанс поєднував риси європейського гуманізму з прагненням до збереження національної ідентичності та православної віри. Зароджується полемічна література, активізуються церковні братства, з’являються друкарні, що сприяли розвитку української культури, освіти та мови.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

**2. Які книги були видані Іваном Федоровим у Львові та Острозі? Чому певні книги прийнято називати першодруками, а інші – стародруками?**

Іван Федоров видав у Львові «Апостол» (1574) та «Буквар» (1574), а в Острозі – «Острозьку Біблію» (1581). Першодруками називають найперші друковані книги на певній території чи мовою, а стародруками – видання, надруковані до XVIII століття, які мають велику історичну цінність.

**3. З якої причини, на вашу думку, народи Європи прагнули мати друковані книги своїми національними мовами?**

Друковані книги на національних мовах стали важливим кроком до культурного та духовного розвитку кожної нації, збереження національної ідентичності й традицій. Вони сприяли поширенню грамотності серед простих людей, які раніше не мали доступу до знань через латину.

**4. Чим відрізнялася Острозька Біблія Івана Федорова від попередніх рукописних фрагментарних перекладів Святого Письма в Україні?**

Острозька Біблія була першим повним друкованим текстом Біблії церковнослов'янською мовою на українських землях. На відміну від фрагментарних перекладів, вона мала систематичну структуру та містила всі книги Святого Письма. Її видання сприяло

MATEMATIKA-DOMA.ORG

утвердженню православ'я і зміцненню української релігійної традиції.

**5. Розкрийте причини виникнення та роль полемічної літератури часів українського Ренесансу й Бароко.**

Полемічна література виникла як реакція на релігійні конфлікти та Берестейську унію, що викликали серйозні суперечки між православними і католиками. Полемічні твори, які захищали православ'я, виконували важливу роль у збереженні національної культури та релігії, пробуджували національну свідомість і підкреслювали значення самостійної духовної ідентичності українців.

**6. Чому, на вашу думку, Валерій Шевчук назвав Станіслава Оріховського «князем українських гуманістів»?**

Станіслава Оріховського назвали «князем українських гуманістів» за його величезний внесок у розвиток гуманістичних ідей в Україні. Його твори, написані латиною, були сповнені ідей справедливості, розуму, свободи та чеснот, властивих Ренесансу. Оріховський закликав до єдності слов'янських народів і захисту української землі, що робить його одним із перших мислителів, котрий усвідомлював ідею національного відродження.

**7. Схарактеризуйте художні особливості творів Івана Вишенського.**

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

Твори Івана Вишенського відзначаються стилістичною емоційністю, багатою образністю, риторичними прийомами та пафосом. Він використовував алегорії, іронію та сарказм, що допомагало йому критикувати соціальну несправедливість і церковні зловживання. Його твори – це пристрасна полеміка, сповнена переконаності в необхідності духовного очищення, і вони звертаються до серця читача

## Літературні здобутки доби українського Бароко

## запитання і завдання (с.71)

### Діалог із текстом

**1. Якими були літературні здобутки доби українського Бароко? Якими мовами творили письменники цього часу й чому?**

Доба українського Бароко принесла значні літературні здобутки: формування української барокової поезії, прози та драматургії. Основними жанрами стали панегірики, думи, проповіді, полемічні твори, житія святих, пісні та інтермедії. Письменники писали церковнослов'янською, староукраїнською та латиною. Використання різних мов пояснюється тим, що латина була мовою освіти і науки, церковнослов'янська – літургійною мовою, а староукраїнська – засобом спілкування з народом.

MATEMATIKA-DOMA.ORG

**2. Чим відрізнялося літературне «високе» бароко від «низького»?**

«Високе» бароко було насичене релігійними темами, алегоріями, метафорами, складними образами та символікою, а також орієнтоване на освічену аудиторію. Натомість «низьке» бароко було простішим і зрозумілішим, використовувало побутові сцени та просту мову, адресувалося широкій аудиторії, включало гумор та сатиру.

**3. Який внесок у розвиток української поезії зробив Іван Величковський?**

Іван Величковський відомий як один із перших майстрів української барокової поезії, який популяризував і розвивав курйозні форми, зокрема акростихи, анаграми, паліндроми. Його творчість наповнена релігійними мотивами та складними словесними іграми, що робить його твори важливими зразками барокової літератури.

**4. Чим цікаві життя і творчість Дмитра Туптала?**

Дмитро Туптало (святитель Димитрій Ростовський) був видатним богословом, письменником і духовним діячем. Його головним твором є «Четьї-Мінеї», житія святих, написані доступною мовою і сповнені християнської моральності. Його праця мала великий вплив на релігійну освіту в Україні та Росії і була популярною в народі.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

**5. Чим, на вашу думку, зумовлена популярність пісні Семена Климовського «Їхав козак за Дунай»?**

Популярність пісні зумовлена її мелодійністю, простотою і щирістю тексту, який розповідає про козацьку долю та любов до Батьківщини і коханої. Її тематика близька й зрозуміла різним поколінням, що зробило пісню невід'ємною частиною українського культурного надбання.

**6. Як виник український театр?**

Український театр зародився з народних обрядових дійств, вертепу, шкільної драми і інтермедій. Перші театральні вистави часто були релігійного характеру та ставилися в освітніх закладах і монастирях, де учні виконували драматичні ролі.

**7. Коли і де зародився вертеп в Україні? Укажіть джерела вертепної драми.**

Вертеп зародився в Україні в XVII столітті, ймовірно, у Західній Україні. Джерелами вертепної драми були біблійні сюжети, зокрема історія Різдва Христового, а також народні побутові сцени, що відображали повсякденне життя.

**8. У чому полягає специфіка вертепної вистави? Як саме вертеп пов'язаний із різдвяними обрядами?**

Специфіка вертепної вистави полягає в поєднанні релігійної драми з комедійними інтермедіями, що відображають народне

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

життя. Вертеп є частиною різдвяних обрядів, оскільки виконується під час святкування Різдва, розповідає історію народження Ісуса та символізує перемогу добра над злом.

**9. Назвіть найпопулярніших персонажів вертепу та поясніть, кого саме вони символізували.**

До популярних персонажів вертепу належать Ірод (символ зла і жорстокості), пастухи (символізують простий народ), Ангел (вісник Божої волі), Козак (уособлення народного героя) та Чорт (уособлення зла і спокус).

**10. Чим відрізняється сучасний вертеп, який ще побутує як елемент святкування Різдва, від вертепних ляльковых вистав давньої України?**

Сучасний вертеп, як правило, виконується людьми, а не ляльками, і включає як традиційні біблійні сцени, так і нові, осучаснені теми, які стосуються актуальних подій. Лялькові вистави давньої України мали жорсткішу структуру та були більше зосереджені на біблійних сюжетах і гумористичних побутових сценах.

## Історично-мемуарна проза

## запитання і завдання (с.71)

Діалог із текстом

**1. Якими були літературні здобутки доби українського Бароко? Якими мовами творили письменники цього часу й чому?**

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ОРГ

Доба українського Бароко принесла розквіт поезії, прози, драматургії та полемічної літератури. Відомі твори включали проповіді, поеми, життя святих, панегірики, релігійні драми та історичні хроніки. Письменники часто писали церковнослов'янською, староукраїнською та латиною. Використання різних мов пояснюється потребою донести свої твори як до освіченого прошарку, так і до широких верств населення, а також з огляду на впливи європейської та церковної традицій.

**2. Чим відрізнялося літературне «високе» бароко від «низького»?**

«Високе» бароко характеризувалося складною символікою, багатою метафорикою, глибокими релігійними та філософськими темами, що були орієнтовані на освічених читачів. Натомість «низьке» бароко зверталося до ширшої аудиторії, використовувало простішу мову та сюжети з елементами сатири, гумору та побутових сцен.

**3. Який внесок у розвиток української поезії зробив Іван Величковський?**

Іван Величковський був одним із яскравих представників барокової поезії. Він розвивав складні поетичні форми, такі як акростихи та паліндроми, використовуючи ігрові елементи мови та майстерні стилістичні прийоми. Його поезія відзначається глибокою релігійністю та витонченістю художнього вираження.

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

**4. Чим цікаві життя і творчість Дмитра Туптала?**

Дмитро Туптало, відомий як святитель Димитрій Ростовський, був видатним письменником, богословом і церковним діячем. Його праця «Четьї-Мінеї» – збірка житій святих, написана зрозумілою мовою і призначена для широкого читача. Вона стала однією з найважливіших книг у духовному житті тогочасної України.

**5. Чим, на вашу думку, зумовлена популярність пісні Семена Климовського «Їхав козак за Дунай»?**

Популярність цієї пісні пояснюється її ліричним змістом, що торкається універсальних тем кохання, розлуки та козацької долі. Її мелодійність і простота у виконанні роблять пісню близькою та зрозумілою для багатьох поколінь.

**6. Як виник український театр?**

Український театр виник з народних обрядових дійств, вертепу та шкільної драми, що розвивалися при братських школах і колегіумах. Театральні вистави часто мали релігійний характер і були засобом освіти та виховання.

**7. Коли і де зародився вертеп в Україні? Укажіть джерела вертепної драми.**

Вертеп виник в Україні у XVII столітті, імовірно, у Західній Україні. Джерелами вертепної драми стали біблійні сюжети про

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

народження Ісуса Христа та народні комедійні епізоди.

**8. У чому полягає специфіка вертепної вистави? Як саме вертеп пов'язаний із різдвяними обрядами?**

Специфіка вертепної вистави полягає в поєднанні релігійних сцен (пов'язаних із Різдвом) із побутовими, комічними елементами. Вертеп став традиційною частиною різдвяних обрядів, розповідаючи історію народження Спасителя та зображуючи боротьбу добра зі злом.

**9. Назвіть найпопулярніших персонажів вертепу та поясніть, кого саме вони символізували.**

Популярними персонажами вертепу були Ірод (символ зла і тиранії), Ангел (вісник добра), пастухи (символ простих людей), Козак (уособлення народного героя) та Чорт (символ зла і спокус). Ці образи допомагали глядачам сприймати виставу на різних рівнях: релігійному, моральному та національному.

**10. Чим відрізняється сучасний вертеп, який ще побутує як елемент святкування Різдва, від вертепних лялькових вистав давньої України?**

Сучасний вертеп, як правило, виконується людьми, а не ляльками, і часто містить сучасні теми та соціальні алюзії. Він зберігає традиційні риси, але адаптується до сучасних умов, тоді як давні вертепи були суворо

МАТЕМАШКА-ДОМА.ORG

структурованими ляльковими виставами з чіткою релігійною та побутовою складовими.

## Історично-мемуарна проза

## запитання і завдання (с.78)

### Діалог із текстом

**1. Чому історіографічні твори козацької доби назвали літописами?**

Історіографічні твори козацької доби назвали літописами, оскільки вони за структурою і стилем наслідували традиції давньоруських літописів. Ці твори описували події в хронологічному порядку і мали на меті не тільки передати факти, але й відобразити національну самосвідомість, релігійні й політичні погляди авторів.

**2. Про що свідчить своєрідний псевдонім автора одного з козацьких літописів – Самовидець? Чи має значення той факт, що кожен козацький літописець був учасником багатьох важливих подій, описаних ним, і висловлював свою власну думку про Хмельниччину, Богдана Хмельницького чи період Великої Руїни?**

Псевдонім «Самовидець» підкреслює, що автор був очевидцем подій, які він описував. Це свідчить про достовірність викладеного матеріалу та суб'єктивну оцінку подій. Важливість того, що літописці самі брали участь у подіях, полягає в тому, що вони

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

описували їх з позиції власного досвіду, додаючи до описів свої погляди та відчуття, особливо щодо ключових історичних фігур, таких як Богдан Хмельницький, та важливих періодів, як-от Велика Руїна.

**3. Чим вам найбільше запам’ятався Самійло Величко та його літопис?**

Самійло Величко запам’ятався своїм літописом, що відзначається докладністю та літературним стилем. Його твір містить не лише факти, а й критичні роздуми про причини і наслідки подій. Літопис Величка цікавий також своєю глибокою національною свідомістю і прагненням показати боротьбу українського народу за незалежність.

**4. У яких поезіях Т. Шевченка відбилося його знання «Історії русів»?**

Знання «Історії русів» відбилося у таких поезіях Шевченка, як «Гайдамаки» та «Сон» («У всякого своя доля»), де він звертається до теми боротьби за свободу, змальовує постаті лідерів, історичні події та національну трагедію українського народу.

**5. Назвіть риси особистості автора «Історії русів».**

Автор «Історії русів» виявляє риси освіченості, патріотизму, глибокої обізнаності з історією та політикою. Його твори свідчать про критичне мислення, моральність і бажання зберегти історичну правду та виявити уроки з минулого.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

**6. Чому літописи Самовидця, Григорія Граб'янки та Самійла Величка мали такі довгі й пишні назви?**

Довгі й пишні назви літописів відображали традицію писемності того часу, яка прагнула підкреслити поважність і важливість праці. Такі назви часто включали вказівку на зміст, значимість та авторитетність твору, додаючи йому урочистості та вагомості.

**7. Який із чотирьох козацьких літописів, на вашу думку, найоб'єктивніше висвітлює українську історію тих часів?**

На мою думку, літопис Самовидця може вважатися найоб'єктивнішим через його зважений тон та докладне викладення фактів, без надмірного авторського втручання. Він описує події так, як вони відбувалися, акцентуючи увагу на свідченні очевидця.

**8. Доведіть, що всі літописці козацьких часів у вами прочитаних уривках з їхніх літописів проявили виразну національну самоідентифікацію і постають свідомими патріотами України.**

Літописці Самовидець, Григорій Граб'янка та Самійло Величко проявили виразну національну самоідентифікацію, описуючи події крізь призму української самосвідомості. Вони висловлювали занепокоєння долею України, описували боротьбу за незалежність і критикували зрадників національних інтересів. Їхні твори свідчать про глибоку любов до Батьківщини

MATEMATIKA-DOMA.ORG

та прагнення передати майбутнім поколінням правдиву історію боротьби за волю.

## Зв’язок української барокової літератури з музикою, архітектурою, образотворчим та декоративно-ужитковим мистецтвом

## запитання і завдання (с.82)

### Діалог із текстом

**1. Доведіть, що українське барокове мистецтво, хоч і формувалося під західноєвропейськими впливами, мало й власні неповторні риси.**

Українське барокове мистецтво, формуючись під впливом західноєвропейського бароко, зберігало й розвивало свої автентичні елементи. Поєднання європейської розкоші, пишноти й динамічності з народними традиціями та православною духовністю надало українському бароко неповторного колориту. Особливі риси включали використання національних орнаментів, фольклорних мотивів, а також специфічну кольорову гаму і символіку, які часто відображали місцеві вірування та культурні коди.

**2. У чому полягає своєрідність музичного мистецтва доби Бароко? Чому українських композиторів М. Березовського, А. Веделя, Д.**

МИТЕЛИКА-ДОМА.ORG

**Бортнянського в радянську добу називали російськими митцями?**

Музичне мистецтво доби Бароко в Україні відзначалося складною поліфонією, яскравими хоровими традиціями та інтеграцією духовних і світських елементів. Композитори, такі як М. Березовський, А. Ведель і Д. Бортнянський, створювали твори з високим рівнем технічної майстерності та емоційною глибиною, зберігаючи в них українські традиції хорового співу. У радянську добу ці митці часто називалися російськими через ідеологічну політику централізації культури, яка прагнула підкреслити вплив імперської Росії та знехтувати культурною спадщиною неросійських народів.

**3. Розкрийте роль гетьмана Івана Мазепи в розвитку української архітектури.**

Гетьман Іван Мазепа активно сприяв розвитку української архітектури, особливо у стилі козацького бароко. Він підтримував будівництво і реставрацію багатьох церков та монастирів, зокрема Києво-Печерської лаври, Софійського собору та Михайлівського Золотоверхого монастиря. Завдяки його меценатству архітектура цього періоду отримала розкішний вигляд, у якому переплітalися європейські тенденції з традиційними українськими рисами, такими як багатоступінчаті бані та декоративне оздоблення.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

**4. У чому полягає унікальність таланту Й.-Г. Пінзеля? Підготуйте презентацію про цього видатного скульптора.**

Йоган Георг Пінзель був видатним скульптором доби бароко, творчість якого відзначалася надзвичайною експресивністю, динамікою та унікальною пластикою. Його роботи вирізнялися детальністю та майстерним зображенням руху, що відображало емоційний заряд і драматизм барокового стилю. Пінзель поєднував елементи західноєвропейського бароко зі східноєвропейськими традиціями, що робило його скульптури унікальними та впізнаваними. Його твори, такі як скульптури для костелів Галичини, залишаються видатними зразками барокової пластики.

## Життя як легенда

## запитання і завдання (с.91)

### Діалог із текстом

**1. Прокоментуйте думку Василя Яременка про роль і місце Григорія Сковороди в українському літературному процесі тих часів та історії в цілому.**

Василь Яременко зазначав, що Григорій Сковорода відіграв виняткову роль у розвитку української літератури й культури XVIII століття, ставши одним із перших мислителів, які відкрито розвивали ідеї гуманізму та самопізнання. Його твори й

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

вчення вплинули на наступні покоління українських письменників і мислителів, формуючи національну ідентичність та духовні орієнтири.

**2. Що ви довідалися про місце народження, родовід і початкову освіту Г. Сковороди? У якому віці проявилися його непересічні здібності: унікальна пам’ять, бажання вчитися, талант співака й музиканта?**

Григорій Сковорода народився в селі Чорнухи (нині Полтавська область). Він походив із козацької родини, яка мала сильні національні корені. Початкову освіту здобув у місцевій школі, після чого вступив до Києво-Могилянської академії. Його непересічні здібності проявилися ще в дитинстві: він вирізнявся дивовижною пам’яттю, прагненням до знань та музичним талантом, відзначався як чудовий співак і музикант.

**3. Скориставшись додатковою літературою, підготуйте доповідь про Києво-Могилянську академію тієї епохи, коли в стінах цього закладу навчався Г. Сковорода.**

Києво-Могилянська академія у XVIII столітті була провідним освітнім центром Східної Європи. Вона давала широкі знання з богослов'я, філософії, поезії, риторики та мов, зокрема латини та грецької. Саме в цій академії навчався Сковорода, засвоївши не

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

тільки науку, але й принципи гуманізму, що значно вплинуло на його філософію.

**4. Яким постає Г. Сковорода зі спогадів М. Ковалинського?**

М. Ковалинський описує Григорія Сковороду як мудрого та вільного духом мислителя, який жив за принципами, які сам проповідував. Він був скромним, невибагливим у побуті, але мав глибоке знання та розуміння сутності людського життя, що вражало його сучасників.

**5. Який епізод із біографії Г. Сковороди вас особисто найбільше вразив і чим саме? Які легенди про мандрівного філософа вам відомі?**

Особливо вражає історія, коли Сковорода відмовився від пропозиції зайняти вигідну посаду в столиці, обравши шлях мандрівного вчителя, щоб не зрадити своїм ідеалам свободи та незалежності. Відомі легенди розповідають про його передбачення власної смерті та напис на могилі: «Світ ловив мене, але не спіймав».

**6. Як ви думаєте, чому сучасники називали Григорія Сковороду українським Сократом, Езопом і Горацієм?**

Сковороду називали українським Сократом через його схильність до філософського діалогу, прагнення до самопізнання і навчання через бесіди. Як Езоп, він використовував алегорії та притчі для

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

передавання важливих істин, а Горацієм його вважали через літературний талант та схильність до створення віршованих філософських творів.

**7. З якої причини слово «серце» в працях Григорія Савича часто ставало синонімом слова «людина»?**

Для Сковороди «серце» було символом внутрішньої сутності людини, її духовного світу та морального ядра. Воно визначало моральність, чесність і здатність до істинного пізнання, тому часто ставало синонімом слова «людина».

**8. Як розумів Г. Сковорода ідею пізнання? А людського щастя?**

Сковорода вважав, що справжнє пізнання починається з самопізнання. Він переконував, що людина повинна пізнати свою «сродну працю», тобто знайти своє покликання, щоб досягти гармонії зі світом і бути щасливою. Щастя, на його думку, полягало не у матеріальних благах, а у внутрішньому спокої та злагоді.

**9. Як ви розумієте ідеї «сродної праці», «нерівної рівності», «чесної бідності», «горньої республіки» Г. Сковороди?**

- «Сродна праця» – робота, що відповідає природним нахилам людини і приносить їй радість.
- «Нерівна рівність» – ідея про те, що всі люди рівні за своєю цінністю, але мають різні здібності та таланти.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

- «Чесна бідність» – життя, що не базується на матеріальних багатствах, а зосереджене на духовних цінностях.
- «Горня республіка» – уявний світ, де панують духовні та моральні цінності.

**10. З якої причини ідеал «сковородинівської людини» був недосяжний ні для сучасників Г. Сковороди, ні для представників прийдешніх поколінь українців?**

Ідеал «сковородинівської людини» вимагав повної самовідданості, глибокої духовності та незалежності від матеріальних цінностей, що виявилося складним для більшості людей, особливо в умовах соціальних, економічних і політичних реалій.

**11. Виберіть 2–3 афоризми Г. Сковороди і прокоментуйте їхню суть.**

- «Світ ловив мене, та не спіймав» – цей вислів символізує незалежність Сковороди від мирських спокус і його незламну вірність духовним ідеалам.
- «Пізнай себе, і ти пізнаєш весь світ» – підкреслює важливість самопізнання як першого кроку до розуміння загальних істин.
- «Не той багатий, хто багато має, а той, хто мало потребує» – вказує на те, що справжнє багатство полягає у вмінні бути задоволеним малим і не залежати від матеріальних благ.

Творчий доробок Григорія Сковороди

**запитання і завдання (с.96)**

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

## Діалог із текстом

**1. Доведіть, що назва поетичної збірки Г. Сковороди не була випадковою.**

Назва поетичної збірки Григорія Сковороди «Сад божественних пісень» має символічне значення, що відображає духовний зміст його творів. Сад асоціюється зі спокоєм, гармонією та місцем спілкування з Богом. Сковорода, створюючи свої пісні, прагнув передати духовні істини, тому назва підкреслює його прагнення показати красу душі та божественну гармонію.

**2. Випишіть з літературознавчого словничка визначення тонічної, силабічної і силабо-тонічної систем віршування. У чому полягає відмінність між ними? Яка роль Г. Сковороди у переході до силабо-тонічної системи віршування?**

- Тонічна система: віршування, що ґрунтується на рівній кількості наголошених складів у рядках, незалежно від кількості ненаголошених.
- Силабічна система: віршування, де основою є однакова кількість складів у кожному рядку, без врахування наголосів.
- Силабо-тонічна система: віршування, що поєднує однакову кількість складів і ритмічну організацію наголошених і ненаголошених складів.

Григорій Сковорода зробив значний внесок у перехід до силабо-тонічної системи

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

віршування, поєднуючи ритмічність та мелодійність у своїх поетичних творах.

**3. Чому Б. Деркач вважає вірші Г. Сковороди ударом по схоластичній системі віршування тих часів?**

Б. Деркач відзначає, що вірші Г. Сковороди стали ударом по схоластичній системі віршування через їхню простоту, доступність та філософський зміст. Сковорода відмовився від складних і штучних формул, притаманних схоластичному стилю, замінивши їх живою мовою, близькою до народу.

**4. Які історичні події в Україні могли спричинитися до написання поезії Г. Сковороди «De libertate»?**

Поезія «De libertate» відображає ідеї свободи та гідності, що могли бути спричинені політичною ситуацією XVIII століття, коли український народ перебував у складних умовах соціального й політичного тиску з боку інших держав. Ця поезія є своєрідним закликом до збереження свободи та національної самосвідомості.

**5. Чому саме антитеза допомагає читачам краще зрозуміти авторську позицію у вірші «Всякому місту звичай і права»?**

Антитеза в поезії допомагає створити контраст між різними явищами і показати суперечливість суспільних цінностей. Сковорода використовує цей прийом, щоб підкреслити різницю між мирськими й

АТЕМІКА-ДОМА.ORG

духовними прагненнями, показати марність земних клопотів порівняно з духовними істинами.

**6. Яку роль відіграє рефрен у поезії «Всякому місту звичай і права»?**

Рефрен у поезії підкреслює основну думку твору, нагадуючи про постійне прагнення автора до морального очищення і внутрішньої свободи. Він надає тексту ритмічності й допомагає закарбувати головну ідею у свідомості читача.

**7. Прочитайте вголос останню строфу вірша і прокоментуйте її. Чи погоджуєтеся ви зі своєрідним ненав'язливим повчанням у цьому вірші?**

Остання строфа вірша висловлює думку про щире ставлення до життя та відсутність страху перед смертю, що є кульмінацією всього твору. Ненав'язливе повчання спрямоване на те, щоб читач замислився про справжні цінності. Погоджуюся з тим, що ця позиція закликає до переосмислення власних життєвих пріоритетів.

**9. Чому Г. Сковорода у байках використовує і «мандрівні» сюжети, і ним особисто створені фабули, надає власним байкам українського національного колориту?**

Сковорода використовує «мандрівні» сюжети, щоб привернути увагу до вічних істин, близьких різним народам, а створені ним фабули підкреслюють його особисті

МАТЕМАТИКА.DOMA.ORG

філософські переконання. Національний колорит допомагає зробити твори більш зрозумілими та рідними для українських читачів.

**10. З якою метою Г. Сковорода йменував мораль байки «силою»? Чи погоджуєтеся ви з думкою Ж.-Ж. Руссо, що мораль у байках зайва?**

Сковорода називав мораль байки «силою», оскільки вона підсумовує сенс твору і надає йому глибокого повчального змісту. Мораль несе практичне значення, спонукаючи читача до роздумів. Хоча Ж.-Ж. Руссо вважав мораль зайвою, оскільки вірив, що вона обмежує уяву, я погоджуюся із Сковородою, що мораль додає твору філософської завершеності.

**11. Прочитайте байку Г. Сковороди «Бджола і Шершень» та «Байку про Котів» і доведіть, що в обох творах автор обстоює ідею «сродної праці».**

У байці «Бджола і Шершень» Сковорода підкреслює, що кожен повинен займатися тим, до чого має природний нахил, оскільки тільки так можна бути щасливим. Шершень, який зневажає працю, символізує паразитизм, тоді як бджола є прикладом працьовитості та «сродної праці». У «Байці про Котів» також відображається ідея, що кожна істота повинна виконувати свої природні обов'язки, інакше життя втрачає сенс.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

## Узагальнюємо вивчене в розділі
## ДАВНЯ УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

1.• **А** – література українського Середньовіччя, Ренесансу та Бароко.
2.• **А** – народ.
3.• **Б** – російським графом О. Мусіним-Пушкіним.
4.• **В** – «Повість минулих літ», «Києво-Печерський патерик».
5.• **А** – домінуючий стиль у мистецтві й літературі XVII–XVIII ст.
6.• **А** – Іван Величковський.
7.• **В** – Іван Вишенський.
8.• **В** – Самійло Величко і Григорій Граб'янка.
9.• **А** – скринька, у якій на Різдво розігрувалися ляльковi вистави про народження Месії (верхній поверх), а також комедійні сценки з народного життя (нижній поверх).
10.• **В** – українським Езопом, Сократом і Горацієм.

**11. Ідею «сродної праці» Г. Сковорода обстоює у:**

- **Б** – байці «Бджола і Шершень».

**12. Проміняв чин у придворному царському хорі на мандрівний спосіб життя й уникнув багатьох життєвих пасток (спокуси чином, багатством; гордині, гонитви за славою):**

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

- **Б** – Григорій Сковорода.

**ІІ рівень. Правильні варіанти відповідей:**

**1. Героями «Слова о полку Ігоревім…» є:**

- **А** – князі Ігор та Всеволод;
- **Б** – половецькі хани Кончак і Гза;
- **В** – новгород-сіверська княгиня Ярославна та великий київський князь Святослав;
- **Г** – язичницькі боги.

**2. Зразками історично-мемуарної прози є:**

- **А** – козацькі літописи.

**3. Українська барокова поезія зазнала найвищого розквіту:**

- **А** – у часи Григорія Сковороди;
- **Б** – у період розквіту таланту Івана Величковського;
- **Г** – з причини творчих експериментів тогочасних поетів, створення ними віршів-«раків», віршів-лабіринтів, курйозних віршів, акровіршів.

**4. У літературі бароко прийнято поділяти на:**

- **А** – «низьке» і «високе»;
- **Г** – україномовне, латиномовне, польськомовне.

**5. Не подають справжнього прізвища або псевдоніма авторів такі козацькі літописи:**

- **В** – «Історія русів»;
- **Г** – «Літопис Самовидця».

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

**6. У козацьких літописах їхніми авторами насамперед описуються події:**

- **А** – Хмельниччини;
- **Б** – Великої Руїни;
- **В** – «чорних» козацьких рад і кривавої боротьби за булаву.

**ІІІ рівень. Твір-мініатюра:**

**В. «Хто думає про науку, той любить її, а хто її любить, той ніколи не перестає вчитися» (Григорій Сковорода).**

Ця думка Григорія Сковороди влучно передає його філософське розуміння важливості безперервного навчання. Пізнання є шляхом до істинного розвитку людини. Той, хто щиро цікавиться наукою та знанням, не зупиняється на досягнутому, а продовжує вивчати нове і вдосконалювати себе. Саме любов до науки й бажання дізнаватися більше підштовхує людину до постійного самовдосконалення. Тому слова Сковороди є актуальними й сьогодні, коли світ змінюється з неймовірною швидкістю, а постійне навчання стає необхідною умовою для успіху.

Суспільно-історичний, культурний контекст в Україні кінця XVIII – першої половини XIX ст.

**запитання і завдання (с.106)**

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

Діалог із текстом

**1. Суспільно-політичні умови в Україні кінця XVIII – початку XIX ст.** Україна в цей період перебувала під владою Російської та Австрійської імперій. Після ліквідації Гетьманщини та Запорізької Січі відбулося остаточне закріпачення селян, що спричинило соціальне напруження. У той час культурна і національна самосвідомість почала прокидатися завдяки зростанню інтересу до народної творчості та національних традицій.

**2. Чому ідеї Просвітництва поширились в Україні саме в цей час?** Ідеї Просвітництва проникли до України під впливом європейських змін, які наближали людей до свободи, рівності та справедливості. Українська інтелігенція знаходила в цих ідеях спосіб відродження національної ідентичності та самосвідомості, що було особливо актуально в умовах імперського гноблення.

**3. Використання народної мови та національна ідея** Використання народної мови в літературі стало інструментом єднання українського суспільства. Література, написана рідною мовою, стала доступнішою широкому загалу, що сприяло пробудженню національної свідомості та формуванню ідеї незалежності. Народна мова допомагала донести літературні ідеї до серця кожного українця, підкреслюючи національну унікальність.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

**4. Поняття народності та коментар до вислову Костомарова** Народність у літературі – це відображення національної культури, традицій, мови, світогляду та моральних цінностей. Микола Костомаров стверджував, що література має бути близькою до народу, щоб висловлювати його ідеї та почуття. Це означає, що література повинна відображати справжнє життя людей і бути зрозумілою для них.

**5. Роль фольклористики у розвитку літератури XIX ст.** Збирання й вивчення фольклору було важливим для збереження національної спадщини та розвитку літератури. Такі збірки, як «Малоросійські пісні» Михайла Максимовича та збірки Пантелеймона Куліша, стали джерелом натхнення для літераторів. Це допомогло включити народні мотиви та сюжети в художню літературу.

**6. Початок нової української літератури та «Енеїда» Котляревського** «Енеїда» Івана Котляревського вважається першим твором нової української літератури, адже в ньому вперше використано живу народну мову. Бурлескно-травестійний стиль дозволив автору іронічно зобразити сучасні події, звертаючись до глибоких проблем суспільства, роблячи твір зрозумілим і близьким до народу.

**7. Основні стильові напрями першої половини XIX ст.** Це були класицизм, сентименталізм і романтизм.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

**8. «Нормативність» естетики класицизму** Класицизм базувався на строгих правилах композиції, включаючи єдність часу, місця і дії. Головною ідеєю було підпорядкування мистецтва чітким естетичним законам, що сприяли вираженню високих моральних ідеалів.

**9. Особливості просвітницького реалізму** Просвітницький реалізм акцентував увагу на описі реального життя, просвітницьких ідеях та вихованні читача через літературу. Він прагнув донести ідеї свободи, рівності та прав людини через художні образи.

**10. Риси сентименталізму в українській літературі XIX ст.** Сентименталізм проявлявся в увазі до внутрішніх переживань героїв, ідеалізації природи і почуттів, ліричності та емоційності тексту. Ці риси були яскраво виражені в творах письменників, які намагалися показати красу простих людських почуттів.

## Життєвий і творчий шлях

## запитання і завдання (с.111)

### Діалог із текстом

**1. Де і коли народився І. Котляревський? Чому його дворянське походження деякі дослідники вважають сумнівним?** Іван Котляревський народився 9 вересня 1769 року в Полтаві. Сумніви щодо його дворянського походження виникають через відсутність документальних підтверджень

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

його знатного походження та те, що його родина була відома як прості люди, які могли бути лише нижчого стану.

**2. Що ви можете сказати про військову кар'єру І. Котляревського? Чому він не знайшов собі місця в російській столиці?** Котляревський служив офіцером у російській армії і брав участь у військових кампаніях, зокрема у війні проти Наполеона. Він не знайшов себе у столиці Російської імперії через те, що його національна свідомість та любов до української культури не дозволяли повністю інтегруватися в російське суспільство, яке тоді не сприймало українську культуру як рівноправну.

**3. У яких політичних умовах в Україні І. Котляревський писав поему «Енеїда»? Коли автор остаточно зрозумів, що йому вдалося створити надзвичайно популярний твір?** Котляревський писав «Енеїду» в період, коли Україна перебувала під владою Російської імперії, де панувала русифікація та обмеження української культури. Автор зрозумів, що створив популярний твір, коли перші три частини «Енеїди» здобули широкий розголос серед української публіки після публікації Максима Парпури.

**4. Як ви ставитеся до того, що І. Котляревський був невдоволений учинком Максима Парпури?** Основною причиною невдоволення Котляревського були: а) порушення авторських прав,

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

оскільки публікація відбулася без його згоди; б) публікація незавершеного твору, що могло спотворити сприйняття задуму; в) страх перед можливими репресіями царського уряду за гостру критику панівної влади та українську патріотичну ідею, яку він пропагував.

**5. Доведіть або спростуйте твердження: а) «Енеїда» І. Котляревського – це перший твір нової української літератури; б) «Енеїда» І. Котляревського – останній твір давньої української літератури.** «Енеїда» є першим твором нової української літератури, оскільки вона вперше була написана живою українською мовою з використанням народного гумору та яскравих сатиричних образів, що відповідає новим літературним тенденціям.

**6. Що цікавого ви довідалися про щасливий шлях «Енеїди» І. Котляревського до українського читача?** «Енеїда» знайшла шлях до читача через своє використання народної мови та гумору, що робило її близькою і зрозумілою для широких мас. Це сприяло формуванню національної літератури. Мова твору відіграла ключову роль, бо українці бачили в ній своє відображення.

**7. Ймовірний поштовх до написання п’єси «Наталка Полтавка»** Ймовірно, поштовхом до написання «Наталки Полтавки» стала любов Котляревського до українського

МАТЕМАТИКА.ДОМА.ORG

побуту і прагнення показати моральну чистоту та силу простих людей.

**8. Театр у Полтаві та Михайло Щепкін** І. Котляревський керував театром у Полтаві, сприяв розвитку театрального мистецтва та ставив вистави, серед яких його п’єса «Наталка Полтавка». Михайло Щепкін, актор-кріпак, став яскравою зіркою цього театру і відомим діячем завдяки підтримці Котляревського.

**9. Чому Іван Котляревський – лише зачинатель, а Тарас Шевченко – основоположник нової української літератури?** Котляревський започаткував нову українську літературу, створивши перший твір живою мовою, але Шевченко розвинув цю традицію, надавши літературі глибокого соціального змісту і ставши символом національного відродження.

**10. П’єса «Москаль-чарівник» та український колорит** У «Москаль-чарівнику» Котляревський показав колоритні характери українців, їхню винахідливість і гідність навіть під час російського колоніального тиску.

«Енеїда» – епохальна подія в культурному житті України

**запитання і завдання (с.118-119)**

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

## Діалог із текстом

**1. Чому в усіх європейських державах нова література вимагала нових тем і образів?** Нова література виникла в умовах політичних, соціальних та культурних змін, що відбувалися в Європі в епоху Просвітництва та на початку XIX століття. Зростання національної свідомості, розвиток демократії та прагнення до свободи вимагали від літератури нових тем, що відображали сучасні ідеї, інтереси й прагнення суспільства. Література повинна була відповідати викликам часу, бути дзеркалом реалій і знаряддям для змін.

**2. Що таке пародія? Чому з'явилося чимало пародій на «Енеїду» Вергілія? Чому жодна зі спародійованих «Енеїд» не витримала випробування часом, а «Енеїда» І. Котляревського популярна й досі?** Пародія – це літературний твір, який імітує інший твір з метою його висміювання або переосмислення. Численні пародії на «Енеїду» Вергілія з'явилися через популярність оригіналу, який був основою для культурних, соціальних і політичних жартів та алюзій. Поема І. Котляревського популярна й досі через її глибокий національний зміст, використання живої української мови, сатиру на соціальні проблеми та реалії тогочасного життя.

**3. Користуючись якими аргументами літературознавці по-різному оцінювали «Енеїду» І. Котляревського? Чиї думки ви**

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

**вважаєте хибними, а чиї – істинними?** Деякі літературознавці вважали «Енеїду» сатиричною пародією на класичні твори, інші – виразом українського національного духу. Істинною є думка, що цей твір поєднує в собі елементи гумору й сатири, що дозволило авторам відобразити соціальні проблеми й показати героїв як віддзеркалення українського козацтва.

**4. Як ви розумієте ставлення І. Котляревського до троянців? Чому зі сторінок «Енеїди» Еней та його ватага постають типовими запорожцями?** Котляревський ставиться до троянців з гумором і симпатією, підкреслюючи їхні людські слабкості та доблесть. Еней та його ватага постають типовими запорожцями через їхню хоробрість, незалежність та любов до волі – риси, притаманні козацтву.

**5. Образи Низа та Евріала як романтичних героїв козацької доби** Образи Низа та Евріала уособлюють відданість, братерство й сміливість – риси, які характерні для козацького лицарства. Їхній героїзм і готовність жертвувати собою заради мети роблять їх романтичними героями.

**6. Чому «Енеїду» І. Котляревського вважають твором із подвійним і навіть потрійним дном?** Поема має кілька шарів: поверхневий бурлескний сюжет, соціальну сатиру та приховані політичні та національні

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

ідеї, що критикують імперську політику та зображають боротьбу за свободу.

**7. Чому І. Котляревський змальовував героїв як взірці козацької доблесті?** Автор хотів підкреслити важливість українського козацтва як символу свободи й героїзму, відображаючи його дух через образи троянців.

**8. Риси «низького» бароко в «Енеїді» І. Котляревського** «Низьке» бароко проявляється в поемі через використання гумору, іронії, сатири та зображення народних обрядів і побуту.

**9. Що таке алюзія?** Алюзія – це непряме посилання на інший твір або відомий факт. У «Енеїді» Котляревського алюзії на історичні події та сучасників допомагають читачам краще зрозуміти підтекст твору.

**10. Козацьке військо в поемі** Козацьке військо у творі постає мужнім, незалежним і гордим за свою культуру, що відображає любов Котляревського до національної ідентичності.

**11. Бурлеск у «Енеїді»** Бурлеск – це літературний стиль, що поєднує в собі високе й низьке. У поемі бурлеск використано для комічного зображення серйозних подій. Травестія – переодягання героїв у сучасні автору костюми та ситуації.

**12. «Енеїда» – пародійна бурлескно-травестійна поема** Це підтверджують комічні ситуації, використання народного

MATEMA-DOMA.ORG

мовлення та пародіювання класичних сюжетів, що висміюють їхню важливість.

**13. Тема та ідея поеми** Тема: пригоди Енея, переселення троянців. Ідея: критика соціальних недоліків та прославлення українського народу.

**14. Коментар до слів О. Гончара** Зустріч героїв Котляревського та Гоголя символізує їхню спільну боротьбу за незалежність і відстоювання національних цінностей.

## «Наталка Полтавка»

## запитання і завдання (с.124-125)

### Діалог із текстом

**1. Що ви знаєте з біографії І. Котляревського про написання драми «Наталка Полтавка»? Якими новими знаннями про цей твір ви збагатилися?** Іван Котляревський написав драму «Наталка Полтавка» у 1819 році, черпаючи натхнення з народного життя Полтавщини. Вона вважається однією з перших українських п'єс, яка поєднала фольклорні елементи з драматургією. Котляревський працював на основі реальних життєвих історій, відображаючи повсякденні проблеми селянства.

**2. Чому драма І. Котляревського – соціально-побутова?** «Наталка Полтавка» є соціально-побутовою драмою, оскільки вона відображає життя та звичаї простих людей,

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

їхні соціальні проблеми, взаємини у громаді та сім'ї. Основна увага приділяється опису побуту, цінностей і прагнень селян.

**3. Назвіть ознаки драми. Доведіть, що «Наталка Полтавка» – драматичний твір.** Драма характеризується конфліктами, діалогами, яскраво вираженими характерами, сценічною дією та чіткою структурою (експозиція, зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка). «Наталка Полтавка» містить усі ці ознаки: конфлікт між любов'ю Наталки та матеріальними труднощами, діалоги між персонажами, розв'язка, яка завершується щасливим фіналом.

**4. Чи могла сама тільки фабула забезпечити «Наталці Полтавці» вічну молодість на сцені?** Ні, сама фабула не була б достатньою. Успіх драми полягає у поєднанні глибоких людських почуттів, народного гумору, фольклорних пісень та життєвих реалій, які роблять її близькою і зрозумілою кожному глядачеві.

**5. У чому полягає народність «Наталки Полтавки» І. Котляревського?** Народність п'єси проявляється у використанні народної мови, пісень, фольклорних образів та ситуацій, які відображають побут і звичаї простого українського народу.

**6. Що ви можете сказати про «любовний трикутник» у п’єсі І. Котляревського «Наталка Полтавка»? Хто із закоханих викликає у вас найбільшу симпатію і чому саме?** «Любовний трикутник» між

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

Наталкою, Петром і возним підкреслює конфлікт між любов'ю та соціальними обставинами. Петро викликає симпатію через свою щирість і відданість Наталці, готовність боротися за своє кохання.

**7. Чи осуджуєте ви матір Наталки за те, що домоглася згоди дочки вийти заміж за першого, хто посвататься?** Мати Наталки, Терпилиха, діяла з добрими намірами, прагнучи забезпечити доньку майбутнє та покращити матеріальні умови. Її поведінку можна зрозуміти, враховуючи важкі соціально-економічні обставини.

**8. Як ставиться до Наталки виборний? Чи можна твердити, що ця людина має прямий стосунок до громадського самоврядування?** Виборний ставиться до Наталки з прихильністю і співчуттям, хоча іноді діє із власних корисливих міркувань. Його посада свідчить про те, що він мав певний вплив у громаді і брав участь у місцевому самоврядуванні.

**9. З якої причини виборний взявся висватати Наталку за возного?** Виборний намагався висватати Наталку за возного через комбінацію мотивів: співчуття до злиднів Наталки та її матері, власні інтереси, пов'язані з обіцяною винагородою, і переконання, що багатий шлюб допоможе дівчині забезпечити стабільне майбутнє.

**10. Чому різне розуміння щастя спричинило конфлікт між героями п’єси?** Різне розуміння щастя, засноване на

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

матеріальних і духовних цінностях, стало причиною конфлікту між Наталкою, яка бажала кохати, та матір'ю, яка прагнула забезпечити доньці матеріальне благополуччя.

**11. Як ви розцінюєте щасливу розв’язку твору? Чи можна її назвати типовою?** Щасливу розв'язку можна вважати типовою для соціально-побутової драми, де любов і чесність перемагають труднощі. Вона відповідає прагненням народу до справедливості і надії на краще.

## ГРИГОРІЙ КВІТКА-ОСНОВ’ЯНЕНКО

## запитання і завдання (с.131-132)

### Діалог із текстом

**1. Стисло розкажіть про життєвий і творчий шлях Г. Квітки-Основ’яненка. Поясніть походження псевдоніма цього письменника.** Григорій Квітка-Основ’яненко (1778–1843) був українським письменником, драматургом і громадським діячем. Народився у селі Основа поблизу Харкова. Свої твори писав під псевдонімом «Основ’яненко», що походить від назви його рідного села і підкреслює його зв’язок із рідною землею. Квітка був засновником нової української прози, творив у жанрах комедії, повісті, оповідання. Його творчість вирізняється глибоким знанням побуту і звичаїв українського народу.

МЕТЕЛИКА.ДОМА.ORG

**2. На основі біографії письменника поясніть вплив Г. Сковороди на становлення Г. Квітки як яскравої особистості свого часу.** Григорій Сковорода, відомий як філософ-мислитель і мандрівний учитель, мав значний вплив на формування світогляду Квітки-Основ'яненка. Письменник перейняв від Сковороди ідеї морального самовдосконалення, значення «сродної праці» та духовної свободи. Це знайшло відображення у творах Квітки, де він підносить моральні цінності і пропагує щирість та людяність.

**3. Які життєві труднощі випали на долю цього митця? Як ви розцінюєте ставлення до нього рідного брата?** Життєві труднощі Г. Квітки-Основ'яненка включали складнощі з фінансами, необхідність поєднувати літературну працю з громадською діяльністю, а також невизнання з боку деяких сучасників. Ставлення рідного брата було неоднозначним: він скептично ставився до літературних захоплень Григорія, що могло свідчити про відсутність розуміння його творчої діяльності та ідей.

**4. На які дві великі групи поділяють твори Г. Квітки-Основ'яненка і чому саме?** Твори Квітки-Основ'яненка діляться на гумористично-сатиричні та сентиментально-реалістичні. Гумористичні твори він писав для розвеселення та критики суспільних вад, тоді як сентиментально-реалістичні твори піднімали глибокі етичні та соціальні питання.

MATEMATIKA-DOMA.ORG

**5. Доведіть, що повість Г. Квітки-Основ'яненка «Маруся» має ознаки сентименталізму.** «Маруся» має всі ознаки сентименталізму: акцент на почуттях і внутрішньому світі персонажів, ідеалізація простих людей, меланхолійний тон і зворушливі описові сцени.

## Поезія українського романтизму запитання і завдання (с.140-141)

Діалог із текстом

**1. У якій країні найраніше виник романтизм? Назвіть об'єктивні передумови виникнення європейського романтизму.** Романтизм найраніше виник у Німеччині в кінці XVIII століття. Основними передумовами його виникнення були незадоволення обмеженнями класицизму, прагнення до свободи творчості та пошук нових засобів вираження почуттів і внутрішнього світу людини. Суспільні зміни, зокрема Французька революція, також стали важливим фактором для розвитку цього напряму.

**2. Перелічіть основні ознаки романтизму.** Романтизм характеризується такими ознаками:

- Культ почуттів і емоцій.
- Ідеалізація природи та простого життя.
- Пошук духовної свободи та унікальності.
- Інтерес до минулого, фольклору, міфології.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

- Прагнення до незвичайного, містичного та фантастичного.
- Протиставлення розуму серцю, логіки – інтуїції.

**3. Чим відрізнялося розуміння художньої творчості в романтизмі й класицизмі? Як трактували письменники-романтики фольклор? Чому митці протиставляли «серце» «розумові»?** Романтизм відрізнявся від класицизму тим, що акцентувався на індивідуальності автора та особистих почуттях, тоді як класицизм підкорявся строгим правилам і нормам. Романтики високо цінували фольклор, розглядаючи його як чисте, первісне джерело національної культури. «Серце» протиставлялося «розумові», бо романтики вважали почуття важливішими за логіку, що відповідало їхньому прагненню виразити глибокі емоції.

**4. Чим зумовлена поява романтизму в Україні? Які особливості українського романтизму? Яке основне завдання постало перед українськими письменниками-романтиками? Назвіть відомих вам поетів, які реалізували свій талант у романтичному стилі.** Поява романтизму в Україні була зумовлена національним відродженням і прагненням до відродження історії та культури. Особливістю українського романтизму було використання фольклорних мотивів і звернення до історичного минулого. Основне завдання полягало у піднесенні національної свідомості. Відомими поетами-романтиками

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

є Тарас Шевченко, Пантелеймон Куліш, Євген Гребінка.

**5. Пригадайте, що характерне для балади як літературного жанру. Прочитайте одну з балад українських поетів-романтиків і визначте її особливості.** Баладі характерні драматичність, наявність діалогу, контрастні образи та символіка. Вона часто містить елементи фантастики та фольклору, висвітлюючи теми кохання, смерті, пригод.

**6. Зіставте й порівняйте образи русалки й рибалки в баладі Петра Гулака-Артемовського «Рибалка». Хто з цих ліричних персонажів, на вашу думку, виведений поетом більш художньо?** Русалка символізує фатальну красу та небезпеку, втілює силу природи та таємничість. Рибалка – молодий, наївний герой, що символізує людську довіру. Образ русалки є більш поетично вираженим.

**7. Яку роль відіграє природа в баладі «Рибалка»? Чи суголосна вона до переживань молодого рибалки чи контрастує з ними? Свої висновки належно аргументуйте.** Природа відображає емоційний стан героя та створює відповідну атмосферу. Вона суголосна переживанням рибалки, посилюючи відчуття небезпеки.

**8. Визначте символи в баладі Є. Гребінки «Човен». Доведіть, що цей твір романтичний.** Символом є човен, що уособлює життєву подорож та боротьбу з

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

випробуваннями. Романтичний характер твору підкреслюється мотивами боротьби та протистояння долі.

**9. Проаналізуйте одну з поезій українських романтиків і познайомте з нею своїх однокласників.** (Вибір поезії та її аналіз залежить від обраного твору).

**10. Перелічіть відомих українських поетів-романтиків, чиї твори стали народними піснями.** Тарас Шевченко, Євген Гребінка, Пантелеймон Куліш – їхні твори увійшли до національного фольклору та стали народними піснями.

## Байкарська творчість поетів-романтиків

### запитання і завдання (с.144)

Діалог із текстом

- **Чому байку П. Гулака-Артемовського «Пан та Собака» називають байкою-казкою?**

- Байку-казку характеризує поєднання моральної вчення з фантастичними елементами, такими як розмова людини з твариною, яка притаманна казкам.

- **Який художній засіб є провідним у байці П. Гулака-Артемовського «Дві Пташки в клітці»?**

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

- Символізм пташок у клітці використовується для висвітлення обмеження свободи і соціальних в'язнів.

- **Проаналізуйте одну з байок Л. Боровиковського.**

- "Ведмідь і діти" критикує безвідповідальне владарювання через алегорію ведмедя, який намагаючись задовольнити дітей, ненавмисно шкодить їм.

- **Як ви розцінюєте факт, що українські романтики писали не тільки ліричні поезії, але й байки? Які з цих творів були найбільш популярними і чому?**

- Ліричні поезії та байки допомагали романтикам висловлювати широкий спектр соціальних та особистісних питань, залучаючи читачів до роздумів над моральними дилемами.

## Становлення нової літератури на західноукраїнських землях

## запитання і завдання (с.148)

Діалог із текстом

- **Чому гурток прогресивної молоді, який виник у Львові в середовищі семінаристів, назвали «Руською трійцею»?**

- Гурток прогресивної молоді у Львові отримав назву "Руська трійця" через трьох його основних членів – Маркіяна

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

Шашкевича, Якова Головацького, і Івана Вагилевича. Вони прагнули відродити українську мову і культуру в Галичині. Термін "руський" у той час в Галичині зазвичай використовувався для позначення того, що належить до української мови та культури, а "русин" був самоназвою українців у цьому регіоні.

- **Які псевдоніми обрали собі друзі? Про що це свідчило?**

- Псевдоніми, які вибрали члени "Руської трійці", свідчили про їхні літературні та національні прагнення. Наприклад, Шашкевич використовував псевдонім "Русич", що підкреслювало його ідентичність як представника русинів.

- **Якою мовою митці писали літературні твори в Галичині до появи «Русалки Дністрової»? Як треба розуміти поняття «шкільний класицизм»?**

- До появи "Русалки Дністрової", більшість літературних творів у Галичині писались латинською або німецькою мовами. Поняття "шкільний класицизм" відноситься до академічного стилю письма, який переважав у освітніх установах, з акцентом на класичну античність та строгі формальні правила.

- **Що вам відомо про «азбучну війну» в Галичині?**

- "Азбучна війна" у Галичині – це культурний конфлікт, що стосувався вибору алфавіту для

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

написання української мови: кирилиці чи латинки. Цей конфлікт відображав більш широкі мовні та національні суперечності між різними етнічними групами у регіоні.

- **Чому побратими дали своєму альманахові назву «Русалка Дністровая»?**

- Назва "Русалка Дністровая" відображає романтичні настрої епохи, зокрема інтерес до народної міфології та краси природи. Русалка як міфічна істота символізує таємничість і зв'язок з природою, що було важливо для романтичної ідентичності.

- **Як ви розумієте слова Івана Франка про те, що «Русалка Дністровая» стала «проривом чуття людського серця серед загального затупіння та одичіння»?**

- Іван Франко вважав, що "Русалка Дністровая" виявила глибокі емоції та людські прагнення, які були пригнічені панівними соціальними та культурними обмеженнями, ставши символом відродження української культури і мови.

- **Прочитайте поезію М. Шашкевича «Слово до чтителів руського язика» й прокоментуйте його заповіт.**

- У цій поезії Шашкевич закликає своїх читачів цінувати і захищати українську мову як важливий елемент національної ідентичності та культурного спадку. Це виступає як заповіт зберегти та розвивати

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

мову в умовах зовнішнього тиску і асиміляції.

- **Проектуючи минуле на сучасність, оцініть поетичне послання Романа Завадовича «Гетьманові духа»:**

- Вірш Завадовича символізує відродження національної гордості і ідентичності, що важливо як в історичному контексті, так і в сучасності. Це заклик до відновлення національного духу та відкидання старих обмежень, що є актуальним для будь-якого покоління.

- **Чому саме Маркіян Шашкевич посідає особливе місце в історії української літератури?**

- Маркіян Шашкевич відіграв ключову роль у відродженні української мови і культури в 19 столітті. Він був одним із засновників "Руської трійці", що поклала початок літературному руху в Галичині, і відійшов від використання польської та німецької мов у літературі, замість цього просуваючи українську мову.

## Життєвий і творчий шлях
## запитання і завдання (с.152)

Діалог із текстом

- **Що цікавого ви довідалися про батьків Миколи Гоголя з біографії письменника?**

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

- Батьки Миколи Гоголя були заможними землевласниками, які проживали в селі Великі Сорочинці на Полтавщині. Його батько, Василь Гоголь-Яновський, був також письменником і драматургом, що вплинуло на раннє зацікавлення Миколи літературою.

- **Чи передався письменницький талант батька синові? Як ви думаєте, з яких причин Василь Гоголь не зреалізував себе як драматург?**

- Письменницький талант, безумовно, передався від батька Миколи Гоголя синові, але Микола значно перевершив батька у літературній майстерності. Василь Гоголь не зміг повністю реалізувати себе як драматург, ймовірно, через обмежені можливості доступу до культурних центрів та видавничих ресурсів того часу.

- **Що вам відомо про навчання Миколи Гоголя в елітній Ніжинській гімназії вищих наук?**

- Микола Гоголь навчався в Ніжинській гімназії вищих наук, яка була відома своїм високим академічним рівнем. Це період став часом формування його інтересів та літературних смаків. Гоголь часто згадував цей час як період своїх "темних окулярів", що відображає його складні відносини з академічним навантаженням та соціальним оточенням.

- **Що ви можете сказати про національну самоідентифікацію М. Гоголя?**

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

- Національна самоідентифікація Миколи Гоголя була складною та багатогранною. Незважаючи на українське походження та глибоке знайомство з українською культурою та традиціями, він писав переважно російською мовою і значну частину життя провів у Росії, що вплинуло на його культурну ідентичність.

- **Чому московське православ'я й Російська імперія тільки прискорили смерть видатного митця українського походження?**

- Микола Гоголь переживав значний духовний та психологічний тиск від православної церкви та офіційних колів Російської імперії, що шукали в його творах моральне та релігійне "виправдання" імперської політики. Ці обставини, разом з його особистими релігійними роздумами та аскетизмом, зрештою погіршили його здоров'я та сприяли передчасній смерті.

- **Чи можна Миколу Гоголя вважати українським письменником?**

- Микола Гоголь має складну ідентичність. Він народився та виріс в Україні, і багато його творів, зокрема "Вечори на хуторі біля Диканьки", мають глибокі українські корені й висвітлюють українське народне життя, звичаї та культуру. Водночас, оскільки більшість його творчого життя та літературної діяльності пов'язані з Росією і він писав російською, ідентифікація його як

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

"українського письменника" може бути предметом для дебатів.

## «Тарас Бульба»
## запитання і завдання (с.156-157)

Діалог із текстом

1. **Розкажіть про дві редакції повісті «Тарас Бульба».**
   - Перша редакція повісті "Тарас Бульба" була написана та опублікована Миколою Гоголем у 1835 році у збірці "Миргород". Ця версія була коротшою і більш концентрована на пригодах. Друга редакція, опублікована у 1842 році, є значно довшою і детальнішою, з більш розвинутими характерами і національно-патріотичним забарвленням. У другій редакції Гоголь додав більше описів історичних подій і козацького життя, а також поглибив характеристики головних персонажів.
2. **Доведіть, що українські мотиви М. Гоголя – найприродніша реалізація його унікального таланту.**
   - Українські мотиви у творах Гоголя є найприроднішим вираженням його таланту, оскільки вони базуються на його ранніх враженнях та досвіді, здобутому у рідному селі та регіоні. Українське народне життя, його звичаї, фольклор та історія слугували потужним джерелом натхнення для Гоголя, що видно з таких творів, як "Вечори на хуторі біля Диканьки". Ці мотиви дозволили

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

автору створити яскраві, колоритні образи і ситуації, які звучать аутентично і переконливо.

3. **Чи можна повість «Тарас Бульба» М. Гоголя вважати панорамою життя козацької епохи?**
   - Так, повість "Тарас Бульба" можна вважати панорамою козацької епохи, адже Гоголь в масштабних картинах зображує життя та звичаї козаків, їхні бойові походи, повсякденне життя на Січі, а також стосунки з сусідніми народами і державами. Автор з особливою деталізацією передає атмосферу козацьких часів, роблячи її живою та реалістичною.
4. **Представників яких суспільних прошарків змалював М. Гоголь у повісті «Тарас Бульба»?**
   - У повісті "Тарас Бульба" Гоголь зображує представників різних суспільних прошарків: козаків, як основну військову та соціальну силу; поляків, як представників шляхетської влади і релігійних груп; а також простий люд – селян. Це відображення допомагає створити багатогранний образ тогочасного суспільства.
5. **Під впливом яких обставин формувався характер Тараса?**
   - Характер Тараса Бульби формувався під впливом козацького середовища, яке цінувало відвагу, військову майстерність, честь та вірність товаришам і Батьківщині. Виховання в дусі козацької демократії та вільного військового братства сприяло формуванню його як сильної волі, сміливості

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

та готовності до жертв заради спільного блага.

6. **Як Тарас ставиться до своїх синів, вірної дружини? Яким бачимо Тараса вдома і яким – на Січі?**

- Тарас Бульба відноситься до своїх синів з суворістю, вимагаючи від них дотримання козацьких традицій і сміливості. Він любить свою дружину, але її образ відступає на другий план у порівнянні з його прагненнями та ідеалами. Вдома Тарас є главою сім'ї, а на Січі – запеклим воїном і лідером. Його особистість значно посилюється у військовому середовищі.

7. **Чи усвідомлював Андрій, що став зрадником? Що спонукало його до зради?**

- Андрій усвідомлює свою зраду, але його почуття до польської шляхтянки Поліни спонукає його вчинити так. Любов та бажання бути з нею переважають його вірність козацьким ідеалам, що призводить до його трагічної долі.

## УЗАГАЛЬНЮЄМО ВИВЧЕНЕ

1. Іван Котляревський став зачинателем нової української літератури, тому що:

- Варіант Б: створив перший великий художній твір народною українською мовою («Енеїда», 1798).

2. Роль виборного в перших постановках «Наталки Полтавки» виконував:

- Варіант Б: актор-кріпак Михайло Щепкін.

3. Бурлескно-травестійна «Енеїда» І. Котляревського була спародійована з твору:

МЕТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

- Варіант В: Вергілія.

4. Створили не тільки ліричні вірші, а й чудові байки такі представники українського романтизму:
- Варіант Б: Є. Гребінка, П. Гулак-Артемовський, Л. Боровиковський.

5. Не став романсом або народною піснею жоден вірш такого українського поета-романтика:
- Варіант Б: Віктора Забіли.

6. Сина старого козацького полковника Бульби не звали:
- Варіант А: Тарас.

7. У проукраїнській редакції повісті «Тарас Бульба» М. Гоголя немає:
- Варіант В: епізоду прославляння Тарасом Бульбою російського царя.

8. «Кружляв сивуху і оселедцем заїдав» у «Енеїді» І. Котляревського:
- Варіант А: Еней.

9. Прислів'я «Лучче живий хорунжий, як мертвий сотник» у п'єсі «Наталка Полтавка» згадує:
- Варіант Б: Петро.

10. Ремаркою «Наталка плаче, возний замислюється» І. Котляревський підказує читачам й акторам, що:
- Варіант А: возному крається серце від страждань коханої дівчини.

11. Псевдонім Григорій Квітка-Основ'яненко вибрав:
- Варіант Б: за назвою рідного села.

12. Для повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Маруся» характерні риси:
- Варіант В: сентименталізму.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

ІІ рівень:

1. Романтизм – це:
   - Варіант А: новий літературний напрям у передшевченківську і ранню шевченківську добу;
   - Варіант В: стиль бурлескно-травестійної поеми І. Котляревського «Енеїда»;
   - Варіант Г: ліричні вірші Є. Гребінки, Л. Боровиковського, М. Шашкевича.
2. Рисами бурлеску в «Енеїді» І. Котляревського є:
   - Варіант Б: підміна низького стилю високим;
   - Варіант В: жартівливий виклад змісту;
   - Варіант Г: іронія і пародійність ситуацій.
3. Травестійність поеми І. Котляревського полягає у:
   - Варіант В: українському побуті, в якому в поемі «Енеїда» живуть троянці й боги-олімпійці;
   - Варіант Г: перевдяганні античних героїв і богів у національний український одяг.
4. Народність «Наталки Полтавки» зумовлює:
   - Варіант А: використання автором великої кількості народних пісень і прислів'їв;
   - Варіант Г: щаслива розв'язка твору.
5. У повісті «Тарас Бульба» надзвичайно важливі для повного розкриття козацьких характерів події відбуваються:
   - Варіант Б: на Запорозькій Січі;
   - Варіант Г: під містом Дубно.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

# ТАРАС ШЕВЧЕНКО Життєвий і творчий шлях

## запитання і завдання (с.177-178)

Діалог із текстом

1. **Життя і творчість Тараса Шевченка** Тарас Шевченко народився 9 березня 1814 року в селі Моринці. Він був кріпаком, художником і одним з найвідоміших українських поетів, чия робота мала значний вплив на українську культуру та національне відродження.
2. **Дитинство Тараса Шевченка**
   - Його дитинство було складним: після смерті матері і батька Тараса виховували різні родичі.
   - Виявлення художнього таланту відбулося, коли він розмальовував церковні ікони та стіни.
   - Художні твори про його дитинство зазвичай описують його раннє вміння спостерігати та описувати життя навколо себе.
3. **Шевченко-кріпак у Вільні** Шевченко був відправлений до Вільні як слуга свого пана, де він вперше зіткнувся з інтелектуальним світом, що згодом вплинуло на його бажання стати освіченою людиною.
4. **Кріпаки Павла Енгельгардта в Петербурзі** Енгельгардт переїхав до Петербурга для служби, і Шевченко, як один з його кріпаків, був змушений переїхати разом з ним.
5. **Навчання Шевченка у Ширяєва** У Петербурзі Шевченко працював у майстерні декоратора Василя Ширяєва, де він мав можливість розвивати свої художні навички.

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

6. **Збір коштів на викуп Шевченка** Для збору коштів на викуп Шевченка з кріпацтва Карл Брюллов продав свій портрет відомого поета Василя Жуковського.
7. **Аргументи І. Дзюби про вдячність Шевченка** І. Дзюба стверджував, що Шевченко міг мати змішані почуття вдячності, оскільки, хоча йому допомогли звільнитися, багато інших українців залишалися у кріпацтві.
8. **Ностальгія Шевченка в Академії мистецтв** Під час навчання в Академії мистецтв Шевченко сильно тужив за Україною, що вплинуло на багато його творів, наповнених любов'ю до рідної землі.

## Кобзар і його значення

9. **Перше видання "Кобзаря"** Перше видання "Кобзаря" включало вісім творів, які охоплювали теми свободи, любові, боротьби та інші соціальні мотиви. Ці твори відрізнялися від попередніх українських романтичних поетів більшою соціальною та національною обізнаністю.
10. **Періодизація творчості Шевченка** Творчість Шевченка часто поділяють на три періоди: ранній (до 1847 року), середній (1847-1857, заслання), та пізній (після повернення з заслання до його смерті у 1861 році). Цю періодизацію вперше запропонував літературознавець Дмитро Чижевський.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

## Рання творчість Шевченка

11. **Мотиви у ранній творчості** Рання творчість Шевченка характеризується романтичними мотивами національної ідентичності, любові та свободи. Прикладами можуть бути "Катерина" та "Тополя", які виражають глибокі емоції та зв'язок з українською землею.

## Пізніша творчість Шевченка

12. **Збірка "Три літа"** "Три літа" включає твори, написані в період з 1843 по 1845 роки. Ці роботи відображають Шевченкове бачення українського суспільства та його роздуми про свободу і права людини.
13. **Відмінності у творчості різних періодів** Художні тексти періоду "трьох літ" відрізняються від ранніх творів більш вираженою політичною активністю та критикою соціальних недоліків.

## Інші аспекти життя та творчості

14. **Зустрічі в рідних краях** Після публікації "Кобзаря" Шевченко повернувся в Україну, де зустрічався з відомими українськими інтелектуалами, які вплинули на його подальшу діяльність та творчість.
15. **Проект "Живописна Україна"** Після повернення з навчання Шевченко працював над проектом "Живописна Україна", спрямованим на збереження українських пейзажів та історичних місць через мистецтво. Проект частково був

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

реалізований, але був перерваний через його арешт.

16. **Арешт та заслання** Шевченко був арештований у 1847 році за участь в діяльності Кирило-Методіївського братства. Його арешт викликаний політичними та соціальними віршами, які критикували царський режим. Він був засланий до Оренбурга, а потім на Аральське море.
17. **Перший період заслання** В період заслання Шевченко брав участь в Аральській експедиції, де він продовжував писати та малювати. Твори цього періоду характеризуються глибокою рефлексією над втратою батьківщини та особистої свободи.

## Заключні роки життя

18. **"Сон" ("Гори мої високії...")** Вірш "Сон" відображає глибоке почуття любові Шевченка до України, яку він описує з великою емоційною інтенсивністю. Іван Дзюба назвав це "відчайдушною формулою любові".
19. **Аналіз віршів** Вірші "Заросли шляхи тернами...", "Ой три шляхи широкії" та "Тече вода в синє море..." ілюструють розвиток тем самотності, втрати та пошуку духовної і фізичної свободи в роботах Шевченка.
20. **Другий період заслання** В другому періоді заслання Шевченко написав такі твори, як "В казематі", "Лілея", які відрізнялися глибокою соціальною та філософською тематикою.
21. **Перебування в Нижньому Новгороді** У Нижньому Новгороді Шевченко написав

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

"Неофіти", присвячену темі релігійного переслідування.

22. **Зустріч в Петербурзі** Після заслання Шевченка тепло зустріла прогресивна громадськість Петербурга. Він планував продовжувати свою літературну та художню діяльність.

23. **Повернення до України** Після звільнення з заслання Шевченку спочатку не дозволяли жити в Україні. Він отримав дозвіл повернутися тільки в 1857 році, і враження від повернення були змішаними через зміни, що відбулися за його відсутності.

24. **Останні дні та похорон** Шевченко помер у 1861 році. Спочатку похований на Смоленському кладовищі в Петербурзі, його тіло було перевезено і перепоховано в Україні на Чернечій горі в Каневі згідно з його заповітом.

25. **Чернеча гора як національна святиня** Чернеча гора в Каневі стала місцем паломництва і національною святинею, символізуючи боротьбу за українську незалежність і культуру, а також вшанування пам'яті великого Кобзаря.

## Увертюра до творчості
## запитання і завдання (с.182)

Діалог із текстом

**1. Яким твором відкривався Шевченків «Кобзар» 1840 р.? Розкажіть детально про причину його написання. Що таке елегія?**

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

Відкривався "Кобзар" Тараса Шевченка 1840 року віршем "Думи мої, думи мої, лихо мені з вами!", який є елегією. Цей вірш написаний під впливом глибоких роздумів про особисту долю Шевченка та долю України. Елегія – це ліричний жанр, що виражає сум, тугу і меланхолійні роздуми, часто пов'язані з рефлексією над минущістю життя і несправедливістю долі.

**2. Поміркуйте, чому автор на засланні ще раз використав назву «Думи мої, думи мої…», яку колись уже дав своїй поезії раннього періоду творчості?**

Тарас Шевченко міг повторно використати назву "Думи мої, думи мої…" на засланні, щоб підкреслити безперервність своїх рефлексій про життя та боротьбу, яка не змінилася навіть після особистих перипетій і зміни обставин. Це також демонструє, як переживання на засланні поглибили його роздуми та вплинули на його творчість.

**3. Якими словами звертається Кобзар до своїх віршів-дум? Яку роль у цій поезії відіграють звертання?**

У вірші "Думи мої, думи мої…" Шевченко звертається до своїх дум як до живих істот, що супроводжують його на життєвому шляху. Звертання відіграють ключову роль, адже через них поет підкреслює свою емоційну взаємодію з думками, які стають майже реальними супутниками його душі.

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

**4. Доведіть, спираючись на текст вірша, що Т. Шевченко добре усвідомлював свій вибір бути народним поетом, який здатний поставити своє слово і життя на оборону розтерзаної України.**

У своїх творах, включаючи "Думи мої, думи мої…", Шевченко часто висловлюється про необхідність боротьби за волю України, використовуючи свої слова для висловлення глибокого протесту проти соціальної несправедливості. Це свідчить про його усвідомлений вибір ролі народного поета, обранця, який не боїться використати свій талант для захисту ідей свободи та незалежності.

**5. Чому пісенні мотиви і фольклорні образи у віршах Т. Шевченка не можна вважати наслідуванням української усної народної творчості?**

Хоча Шевченко активно використовує пісенні мотиви та фольклорні образи, він робить це не стільки для наслідування, скільки для переосмислення і актуалізації цих елементів у контексті сучасних йому соціальних та національних проблем. Його мета – відновити і вдихнути нове життя в традиційні мотиви, зробивши їх засобом політичного та культурного висловлювання.

**6. Жанр послання у творчості молодого Шевченка-поета**

Послання є важливим жанром у ранній творчості Шевченка, через який він

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

висловлював свої погляди, надії та співчуття до інших видатних українців того часу. Ці твори дозволяли Шевченку зміцнювати зв'язки з інтелектуальною елітою та спільнотою, а також слугували платформою для висловлення ідей про культурне та національне відродження.

**7. Послання "До Основ'яненка"**

У посланні "До Основ'яненка", Шевченко використовує природу як символ вічності, контрастуючи її з плинністю людського життя. Перші рядки твору підкреслюють цю вічність і непорушність природи у порівнянні з короткочасністю і турботами людського існування.

**8. Мовні партії та авторська позиція в посланні "До Основ'яненка"**

У творі, крім ліричного героя, звучать голоси природи і інших символічних образів, які Шевченко використовує для діалогу з читачем. Авторська позиція відображає глибоку прив'язаність поета до української землі та культури. Контраст у творі застосовується для підкреслення розбіжностей між вічним і минущим, між природою і людиною.

## Художній світ ранньої ліро-епіки Тараса Шевченка

## запитання і завдання (с.185-186)

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

Діалог із текстом

**1. Які ознаки лірики, а які – епосу притаманні ліро-епічним творам?** Ліро-епічні твори поєднують елементи обох жанрів: лірики та епосу. Ознаки лірики включають вираження особистих почуттів, емоцій, думок та внутрішнього світу автора або героя. Епічні ознаки охоплюють розповідь про події, часто історичного або героїчного характеру, з розгорнутим сюжетом і деталізацією дійових осіб.

**2. Якими звуковими образами насичений романтичний пейзаж у баладі "Причинна"?** У баладі "Причинна" романтичний пейзаж описаний за допомогою звукових образів, таких як шум дощу, вітер у листі, грім. Шевченко використовує літературний прийом онаматопеї для передачі стрімкого руху дощових хмар, а також репетитивність фрази "ясен раз у раз скрипів", що підсилює відчуття напруженості і тривожності в атмосфері.

**3. Як саме в баладі вперше представлено дівчину? Чому вона – причинна?** У баладі "Причинна" дівчина вперше згадується як об'єкт жалю і співчуття, невинна жертва обставин. Вона стає "причинною" у трагедії через свою красу та невинність, яка ненавмисно провокує фатальні події.

**4. Ліричний відступ "Така її доля…"** Цей ліричний відступ виражає співчуття автора до дівчини, підкреслюючи її безпорадність та трагічну долю. Шевченко використовує

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

образи природи, що знаходять відгомін у людських почуттях, для увиразнення свого співчуття. Звертання до Бога відображає пошук вищого смислу та справедливості, і не очікується літеральної відповіді, але підсилює емоційний зв'язок з читачем.

**5. Уривок про русалок у "Причинній"** У цьому уривку з балади русалки представлені як фантастичні істоти, що весело граються у воді. З народних переказів відомо, що русалки часто зображуються як примхливі водяні істоти, здатні заманити до себе. Їхня зміна поведінки на тривожну, коли вони помічають дівчину, підкреслює різку зміну атмосфери та загрозливу натуру цих істот.

**6. Вина дівчини та коханого у трагедії** Дівчина у "Причинній" може бути розглянута як частково винна через свої необачні дії, але в основному вона є жертвою обставин. Коханий також несе відповідальність за свої рішення, які призвели до трагедії. Ці ситуації відображають реальні людські конфлікти, де часто відсутні однозначні винуватці.

**7. Чому на могилі закоханих посадили явора, ялину й червону калину?** Ці дерева символізують стійкість, вічність та красу. Явір і ялина відображають міць і витривалість духу закоханих, тоді як червона калина символізує кров і жертву. Разом вони створюють символічний пам'ятник любові і трагедії.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

**8. Риси романтизму в баладі "Причинна"** Балада "Причинна" виражає риси романтизму через ідеалізацію природи, емоційну інтенсивність, використання фольклорних елементів та зосередженість на індивідуальних переживаннях і трагедії.

**9. Класифікація балади "Причинна"** Балада "Причинна" належить до казково-фантастичних балад, оскільки включає елементи міфології, зокрема образи русалок, та має надприродний сюжет.

**10. Вислів І. Дзюби про новаторство балад молодого Шевченка** Іван Дзюба відзначав, що молодий Шевченко проявив новаторство в баладах, вносячи глибокий ліризм, соціальну критику та національну самобутність. Це новаторство полягає у змішуванні жанрів, використанні фольклорних мотивів для вираження універсальних ідей.

## «Було колись – в Україні ревіли гармати…»

## запитання і завдання (с.193-194)

Діалог із текстом

**1. З якої причини Т. Шевченко в ранньому періоді творчості постійно звертався до української історії козацької доби?**

Шевченко звертався до української історії козацької доби, бо вважав її періодом героїчної боротьби за свободу і незалежність

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

України. Козацтво символізувало для нього відданість рідній землі, хоробрість і прагнення до справедливості, що глибоко відповідало його ідеям і національним почуттям.

**2. Провідний мотив поеми «Іван Підкова». Про яку сторінку нашої історії йдеться?**

Провідний мотив поеми "Іван Підкова" – це героїзм і мужність козаків у боротьбі проти турецького панування. У творі йдеться про морський похід козацького ватажка Івана Підкови на Туреччину, що відображає одну з найгероїчніших сторінок козацької історії.

**3. Яким постає отаман Іван Підкова у взаєминах зі своїм військом?**

Отаман Іван Підкова в поемі постає як сильний, рішучий і справедливий лідер, який піклується про своїх козаків і надихає їх на відважні вчинки. Він є прикладом справжнього козака, вірного своїм товаришам і готового на будь-які випробування заради спільної мети.

**4. Особливості змалювання Шевченком розбурханого моря в поемі «Іван Підкова»**

Шевченко майстерно передає динаміку і неспокій розбурханого моря за допомогою метафор, порівнянь і насичених звукових образів. Море постає як символ небезпеки та сили, якій протистоять сміливі козаки, створюючи контраст між стихією і мужністю людей.

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

**5. Про які події історії України йдеться в поемі «Тарасова ніч»? Яким постає Тарас Трясило у творі?**

У поемі "Тарасова ніч" йдеться про козацькі повстання проти польської шляхти. Тарас Трясило зображений як відважний та рішучий ватажок, що веде своє військо на боротьбу, не вагаючись навіть перед смертю. Він уособлює силу духу, патріотизм і відданість своєму народу.

**6. Яке навантаження виконує метафора «червоною гадюкою несе Альта вісти»?**

Метафора "червоною гадюкою несе Альта вісти" передає жах і небезпеку, що загрожують козакам. Червоний колір символізує кровопролиття, а гадюка – підступність ворогів. Таким чином, метафора створює напружену атмосферу та підкреслює небезпеку, з якою стикаються козаки.

**7. Завдяки чому створюється ефект динамічності нічного бою в поемі «Тарасова ніч»?**

Ефект динамічності досягається завдяки коротким, емоційно насиченим рядкам, використанню дієслів у теперішньому часі та поєднанню метафор із звуковими образами. Це створює враження постійного руху і напруження, роблячи сцену бою живою та драматичною.

**8. Чому Т. Шевченко вживає слово «козачество», а не «козацтво»? Якими**

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

**смисловими відтінками відрізняються ці слова?**

Шевченко вживає слово «козачество», бо цей термін надає образу козаків історичної масштабності та соціального значення, вказуючи на цілий військовий прошарок або стан. "Козацтво" ж частіше використовується для позначення загального феномену козацтва як суспільної групи.

**9. Які думки про жанр «Гайдамаків» Т. Шевченка існують у наш час?**

Сучасні дослідники вважають «Гайдамаків» одним із визначних творів ліро-епічного жанру, що поєднує історичну поему з елементами романтизму та соціальної критики. Вона також розглядається як зразок поетичної епопеї про боротьбу за свободу.

**10. Кому присвячений твір? Хто такий Василь Григорович і яка дата фігурує в присваті?**

Твір присвячений Василю Григоровичу, українському письменнику, історику та етнографу, який допомагав Шевченкові і підтримував його творчі зусилля. Дата, що фігурує в присваті, – 7 серпня, день, коли Шевченко звільнився з кріпацтва.

**11. Твори яких польських письменників про повстання гайдамаків міг читати Т. Шевченко?**

Шевченко міг бути знайомий із творами Юліуша Словацького, зокрема його поемою

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

«Срібний сон Саломеї», а також з історичними працями інших польських письменників, де йшлося про гайдамаччину та польсько-українські конфлікти.

**12. Чому Т. Шевченко не прагнув змалювати у своєму творі історичні події та історичних героїв такими, якими їх подають історики?**

Шевченко прагнув створити емоційно насичений художній образ, а не документальну точність. Він використовував події історії, щоб передати глибокі почуття та національну ідентичність, які могли вплинути на читача сильніше, ніж сухий опис фактів.

**13. Зміст родинного переказу сім'ї Максима Рильського і важливість для розуміння психології гайдамаків**

Родинний переказ про гайдамаччину в сім'ї Рильських розповідав про суворі випробування та жагу до свободи, яку гайдамаки відстоювали, часто ціною кровопролиття. Це важливо для розуміння психології гайдамаків, їхньої рішучості боротися за справедливість.

**14. Чому Шевченко залишає Ярему Галайду і Оксану живими та розв'язку любовної сюжетної лінії відкритою?**

Шевченко залишає сюжет відкритим, щоб акцентувати на незавершеності боротьби за свободу та надії на кращу долю для

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

українського народу. Це також символізує любов як світло в темряві буремних подій.

**15. Усебічна характеристика образу Лейби**

Лейба в "Гайдамаках" зображений не тільки як персонаж, що надає матеріальну допомогу, але і як мудра людина, котра прагне вижити в умовах конфлікту. Шевченко не ідеалізує його, але й не принижує – Лейба є багатогранним образом, що підкреслює складність людських стосунків у ті часи.

**16. Чому образи польського короля С. Понятовського й російської цариці Катерини II у «Гайдамаках» позакулісні?**

Ці образи винесені "за лаштунки", щоб Шевченко міг зосередитися на народних героях і подіях, які відбувалися в Україні. Він акцентує на їхньому впливі, але не зображує їх безпосередньо, щоб уникнути персоналізації і сконцентрувати увагу на ідеї визвольної боротьби.

**17. Доведіть, що висновок Шевченка «Слава Богу, що минуло» свідчить про його осуд кровопролиття та гуманізм**

Висновок "Слава Богу, що минуло" свідчить, що Шевченко, хоч і шанує боротьбу за свободу, засуджує кровопролиття та трагізм тих подій. Цей висновок передає його гуманістичний підхід та віру в мирні шляхи досягнення справедливості.

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

**18. Оцінка Коліївщини у творі Шевченка і в українській історії**

Коліївщина в "Гайдамаках" представлена як історична подія, що стала символом визвольної боротьби. Для Шевченка вона є прикладом народної сили та прагнення до справедливості, а в українській історії ця подія розглядається як один із найвизначніших епізодів боротьби українського народу за свої права та свободу.

## Поема «Сон»
## запитання і завдання (с.201-202)

Діалог із текстом

**1. Чому поема «Сон» відіграла особливу роль у долі Т. Шевченка?**

Поема "Сон" стала ключовою в творчій біографії Шевченка, оскільки в ній він вперше відкрито критикує російську імперську владу, її зневагу до України та приниження українського народу. Саме через цей твір він накликав на себе гнів царської влади, що призвело до арешту, суду та заслання.

**2. Що ви можете сказати про особливості форми сну в поезіях Кобзаря?**

Форма сну в поезіях Шевченка дозволяє йому зображати фантастичні події та умовно переноситися в інші місця і часи. Це дає можливість висловлювати гостру критику

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

іронічно, відсторонено і навіть гротескно, обходячи пряму конфронтацію з владою.

**3. Яку роль відіграє образ сови в поемі «Сон»?**

Сова в "Соні" символізує зловісну атмосферу і темні сили, що панують у Російській імперії. Це образ, що натякає на підступність, приховану загрозу та національне горе, з яким стикаються прості люди.

**4. Ставлення В. Бєлінського до Т. Шевченка та його поеми «Сон»**

В. Бєлінський, відомий російський критик, високо оцінив поетичний талант Шевченка, однак критикував його за гостре національне питання в поемі "Сон". Він вважав такі твори небезпечними, бо вони розпалюють національні пристрасті.

**5. Що таке контраст? У яких епізодах поеми «Сон» Т. Шевченко особливо вдало використовує контраст?**

Контраст – це протиставлення двох різних понять, явищ або образів для підсилення виразності. У "Соні" Шевченко вдало використовує контраст між прекрасною природою України і жахливим становищем її народу під владою імперії. Також контрастною є карикатурність царських персонажів на тлі реального страждання простих людей.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

**6. З якої причини соціальне зло в поемі «Сон» Т. Шевченка постає панорамним явищем, злом усесвітніх масштабів?**

Соціальне зло в поемі "Сон" постає як глобальне явище, оскільки Шевченко зображує безкарність, жорстокість і гноблення не лише в Україні, а й у всій Російській імперії. Він підкреслює системний характер насильства та корупції, які вражають усі сфери життя і виводять цей конфлікт на рівень світового масштабу.

**7. Авторська позиція до вінценосних осіб, чиновників і «землячків». Чому ліричний герой заявляє: «Я свою п’ю, / А не кров чужую!»?**

Шевченко демонструє зневагу до корумпованих і жорстоких чиновників, до "землячків", які зрадили свою землю, і до імператорської влади. Вислів «Я свою п’ю, а не кров чужую!» означає, що поет не має на меті експлуатувати чи пригнічувати інших і живе чесно, на відміну від владних осіб, які збагачуються за рахунок чужих страждань.

**8. Чому прекрасна природа України не приносить ліричному героєві естетичної насолоди?**

Ліричний герой відчуває біль і смуток через те, що прекрасна природа України перебуває під гнітом жорстокої імперської системи. Навіть краса його рідної землі нагадує про зруйновані долі її народу, тому пейзажі сприймаються неоднозначно – вони гарні,

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

але викликають біль через ситуацію, в якій знаходиться його батьківщина.

**9. Як ставиться ліричний герой до України? Як романтичне ставлення до минулого зазнало трансформації?**

Ліричний герой поеми "Сон" любить Україну, але його романтичне ставлення до минулого поступово трансформується в гірке усвідомлення сучасних страждань і пригнічення. Ідеалізація минулого поступається місцем жорсткому осмисленню сучасного гноблення і соціальної несправедливості.

**10. Чому Т. Шевченко визначив жанр поеми «Сон» як комедію?**

Шевченко назвав "Сон" комедією, адже, використовуючи іронію, сарказм і гротеск, він висміює імператорський режим, показуючи його абсурдність і лицемірство. Таким чином, комедійна форма допомагає Шевченкові втілити критику.

**11. З якою метою ліричний герой відвідує Сибір?**

Ліричний герой відвідує Сибір, щоб побачити місце заслання українців і дізнатися про умови їхнього життя. Він прагне підтримати дух борців за свободу, висловлюючи співчуття і солідарність.

**12. Як сучасні літературознавці трактують образ-символ «Царя волі»?**

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

Сучасні літературознавці розглядають «Царя волі» як образ символу свободи, що не зважає на гніт і поневолення. Цей образ передає прагнення до незалежності і відображає моральну силу, що протистоїть жорстокості імперії.

**13. Яким постає Петербург у поемі?**

Петербург у поемі "Сон" представлений як розкішне, але лицемірне місто, де панують жорстокість, корупція та несправедливість. Це місто розкоші для багатих і пекло для бідних, що викликає презирство і обурення у ліричного героя.

**14. Що таке гротеск? Які епізоди поеми «Сон» включають гротеск?**

Гротеск – це художній прийом перебільшення або карикатури для створення комічного або страшного ефекту. У "Соні" гротеск виявляється у змалюванні царя та цариці, які виглядають абсурдно та гротескно, що підсилює критику царської влади.

**15. Чому образи російських царя і цариці змальовані карикатурно?**

Шевченко карикатурно зображує царя і царицю, щоб підкреслити їхню моральну низькість, жорстокість та абсурдність поведінки. Це дозволяє поету показати гнилість і лицемірство імперської влади.

**16. Картина царського виходу і ставлення вельмож**

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

Царський вихід зображений як марення слуг та наближених, які готові на все, щоб привернути увагу вінценосних осіб. Це свідчить про відданість і підлабузництво вельмож, властиве добі Миколи І.

**17. Атмосфера царського палацу**

Царський палац сповнений фальші та лицемірства, що вказує на жорстоку, аморальну сутність влади. Така атмосфера свідчить про моральне спустошення і глибоке розділення між владою і народом.

**18. Національна ідея в поемі «Сон»**

Національна ідея особливо відчутна в епізодах, де йдеться про страждання України та її народу. Через образ України Шевченко передає біль, спричинений національним гнобленням.

**19. Оцінка діянь російського імператора з точки зору етики**

Російський імператор зображений як жорстокий і аморальний правитель, який порушує етичні принципи і придушує власний народ. Така влада призводить до занепаду моральних основ і посилює кризу імперії.

**20. Чому Микола І, Петро І та Катерина ІІ показані як нищителі України?**

Шевченко зображує Миколу І, Петра І та Катерину ІІ як люті постаті, відповідальні за руйнування української культури і свободи.

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

Вони стали символами репресій, пригнічення та знищення української ідентичності.

**21. Як Шевченко використовує бурлеск для розвінчання Петра І?**

Шевченко використовує бурлеск для зображення Петра І у вигляді комічного персонажа, підкреслюючи не його монаршу велич, а жорстокість та аморальність. Це дозволяє автору показати його як загарбника і пригноблювача.

**22. Чому ведмідь перетворився на кошеня?**

Ведмідь, який символізує могутність імперії, перетворюється на кошеня, оскільки це алегорія втрати влади і сили перед лицем правди і народного гніву.

**23. Чи усвідомлював Шевченко ризики поеми «Сон»? Чому він ризикував?**

Шевченко розумів, що поема "Сон" може спричинити переслідування з боку влади, але він вважав своїм обов'язком викрити правду про несправедливість імперії, навіть якщо це загрожувало його життю і свободі.

## Поема «Кавказ»

## запитання і завдання (с.210)

Діалог із текстом

**1. Що вам відомо про Якова де Бальмена, якому присвячено поему «Кавказ»?**

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

Яків де Бальмен був українським художником, поетом і офіцером, близьким другом Тараса Шевченка. Він загинув під час Кавказької війни в 1845 році, що стало великим потрясінням для Шевченка. Де Бальмен був одним із тих, хто підтримував ідейні погляди Шевченка та його прагнення до справедливості.

**2. Чим саме вихваляється рольовий герой і чи можна такими справами пишатися царю?**

Рольовий герой поеми, що символізує російського царя, вихваляється силою і безжальністю в підкоренні народів, зокрема на Кавказі. Однак ці вчинки – насилля, гноблення і пригнічення – не є предметом гордості, а навпаки, виставлені Шевченком як ганебні для будь-якого правителя.

**3. Чому в поемі «Кавказ» присутні як епізоди з ліричним, так і з сатиричним забарвленням? Про що свідчить зміна настрою і авторської оцінки в цих епізодах?**

Поема поєднує ліричні та сатиричні епізоди, щоб підкреслити контраст між глибоким співчуттям до пригноблених народів і саркастичним осудом жорстокості російської імперії. Зміна настрою свідчить про емоційне напруження, що виникає внаслідок страждань невинних людей під владою тиранії.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

**4. За що Т. Шевченко картає російських священнослужителів і чому показує церкву знаряддям досягнення кривавої мети царя Миколи І?**

Шевченко картає російських священнослужителів за те, що вони виправдовують і підтримують імперську політику царя, зокрема війни та поневолення народів, замість захисту людяності і моральності. Церква у творі виступає знаряддям влади, яка покриває і благословляє агресивні дії імперії, тим самим зраджуючи свою духовну місію.

**5. У яких епізодах поеми автор таврує кріпацтво й кріпосників як ганебне явище його доби?**

Шевченко висловлює своє обурення кріпацтвом у рядках, де показує, як цар і його оточення використовують працю кріпаків для власного збагачення і прославляють пригнічення людей як "благословенну" місію. Автор таврує кріпацтво як ганебне явище, що перетворює людей на рабів у власній країні.

**6. Доведіть, використовуючи цитати з поеми, що загибель Якова де Бальмена для Т. Шевченка стала великим потрясінням. З якої причини до образу свого доброго приятеля Т. Шевченко ще раз звертається наприкінці твору?**

Загибель Якова де Бальмена справила на Шевченка велике емоційне враження, про що

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

свідчать рядки, сповнені жалю та суму. Шевченко згадує свого друга наприкінці твору, щоб увічнити його пам'ять і виразити власне горе та непримиренність до війни, яка забрала його життя.

**7. Реакція Варфоломія Шевченка на прочитаний твір і можливість передбачення цієї реакції Тарасом Шевченком**

Варфоломій Шевченко, свояк Тараса, відчув змішані почуття від поеми "Кавказ", вражений її гнівом і сміливістю. Ймовірно, Тарас Шевченко передбачав цю реакцію, розуміючи, що така сильна критика влади та духовенства може викликати острах або навіть несхвалення серед його близьких.

**8. Чому уривки з поеми «Кавказ» звучали на Майдані під час Революції Гідності?**

Уривки з поеми "Кавказ" були актуальні під час Революції Гідності, оскільки Шевченко порушує теми боротьби за свободу, протистояння тиранії та страждання народу, який прагне незалежності. Його слова надихали українців на боротьбу за гідність, свободу і справедливість, а також відлунювали в контексті сучасної політичної ситуації, нагадуючи про універсальні ідеї людської свободи.

**«І мертвим, і живим, і ненародженним землякам моїм в Украйні і не в Украйні моє дружнє посланіє»**

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

## запитання і завдання (с.219)

Діалог із текстом

**1. Ознаки літературного жанру послання і його роль у Біблії. Кому приписується авторство біблійних послань?**

Послання як жанр літератури передбачає звернення автора до певної особи або групи людей з метою висловити важливі думки чи поради. У Біблії жанр послання використовується для передачі божественних істин та настанов, часто у формі листів до певних спільнот або людей. Авторство біблійних послань переважно приписують апостолам, зокрема Павлу, який писав послання до християнських громад.

**2. Застосування жанру послання до твору Т. Шевченка «І мертвим, і живим…».**

Твір "І мертвим, і живим…" є посланням, оскільки Шевченко звертається до своїх сучасників з нагальною порадою і критикою, висловлюючи заклик до національного пробудження і самоповаги. Послання характеризується прямими зверненнями до адресатів, риторичними питаннями і суворими настановами.

**3. Коли, де і в яких умовах Т. Шевченко створив послання «І мертвим, і живим…»? Чому романтичне захоплення козаччиною вже не влаштовувало митця?**

Послання "І мертвим, і живим…" було написане в 1845 році, коли Шевченко

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

перебував у Переяславі. До цього часу він усвідомив, що одного лише захоплення героїчним козацьким минулим замало для справжнього відродження нації, адже потрібні глибші зміни у свідомості людей, їхнє прагнення до саморозвитку і національної єдності.

**4. До кого Т. Шевченко звертається в посланні «І мертвим, і живим…»? Чому саме?**

Шевченко звертається до української інтелігенції та освічених верств суспільства, які, на його думку, мають бути прикладом для інших і лідерами національного пробудження. Він критикує їх за байдужість і сліпе наслідування чужих культур.

**5. Розуміння поняття «національна самоідентифікація». Чому вона важлива?**

Національна самоідентифікація – це усвідомлення людиною своєї належності до нації та розуміння власної культурної ідентичності. Це важливо, оскільки вона зміцнює почуття єдності з народом і поваги до рідної культури, що є основою для національного відродження та соціальної згуртованості.

**6. Які слова зі Святого Письма Т. Шевченко використав як епіграф до свого послання?**

Епіграфом до послання є цитата з Біблії: "Коли хто говорить: люблю Бога, а брата свого ненавидить, той лжа говорить". Ця

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

цитата підкреслює, що любов до Батьківщини й народу є проявом щирої віри, а відсутність національної солідарності суперечить божим настановам.

**7. Докази, що «І мертвим, і живим…» є політичною поезією в жанрі послання.**

Шевченко використовує твір як політичне послання, оскільки критикує соціальну несправедливість, рабську психологію й зневажливе ставлення до української культури. Він звертається до українців, щоб пробудити в них почуття національної гідності та закликати до боротьби за свої права.

**8. Образи-символи «мертвих», «живих» і «ненарожденних».**

"Мертві" символізують тих, хто загинув за волю України, "живі" – сучасників, які ще можуть змінити своє життя, а "ненарожденні" – майбутні покоління, які успадкують результати боротьби або байдужості попередників.

**9. Образ «німця» в посланні.**

Образ "німця" використовується як символ чужинця, що впливає на українське суспільство, нав’язуючи йому чужі ідеї й віддаляючи від національної ідентичності. Це критика тогочасного захоплення іноземними впливами на шкоду рідним цінностям.

**10. Значення образу «современних огнів».**

МАТЕМАТИКА.DOMA.ORG

"Современні огні" – це символ ідей, які вважаються модними, але не несуть справжнього світла. Шевченко саркастично називає так ілюзорні цінності, якими захоплюються його сучасники, але які не приносять справжньої користі нації.

**11. Ідеї панславізму й панмонголізму для українців.**

Ідеї панславізму й панмонголізму могли б лише підсилити залежність українців від інших націй і вивести їх на периферію суспільного розвитку. Ці концепції ставили на перше місце великодержавні інтереси інших держав, а не українську національну самобутність.

**12. Актуальність твору «І мертвим, і живим…» у наші дні.**

Твір актуальний, оскільки в ньому Шевченко порушує питання національної ідентичності, суспільної відповідальності та єдності, які є важливими для будь-якої нації в умовах глобалізації та політичних викликів.

## Тема жіночої долі у творчості Т. Шевченка

## запитання і завдання (с.228)

Діалог із текстом

**1. Чому в часи Т. Шевченка тема зведення сільської дівчини офіцером у дворянській літературі трактувалася лише як цікава пригода?**

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

У дворянській літературі ця тема часто розглядалася як пригода, бо в ній не відображалися соціальні та моральні наслідки для дівчини. Трагізм ситуації та її наслідки замовчувалися, адже зводження дівчини розглядалося з погляду розваг дворян, а не як моральна проблема.

**2. Специфіка розгортання сюжету поеми «Катерина» і основні епізоди**

Сюжет поеми «Катерина» розгортається навколо трагедії сільської дівчини, яку спокусив і покинув офіцер. Основні епізоди: зустріч Катерини з офіцером, вигнання дівчини батьками, її мандри з дитиною, трагічна зустріч з коханим, смерть Катерини.

**3. Як Шевченкові вдалося передати психологічний стан Катерини в сцені вигнання?**

Шевченко майстерно передає психологічний стан героїні через діалоги та монологи її батьків, зокрема матері, яка розривається між жалем і гнівом. У монолозі матері поєднуються сором і співчуття, що створює емоційну напругу. Деталь "ледве встала, поклонилась" свідчить про покору Катерини й безнадію.

**4. Чому Катерина бере з собою грудочку землі з рідного краю, покидаючи домівку?**

Катерина бере грудочку землі як символ любові до рідного краю, надії та зв'язку з домом, навіть після вигнання. Це відображає

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

її внутрішню потребу залишатися частиною рідної землі.

**5. Які символи фольклорного походження наявні в поемі «Катерина»?**

У поемі використані символи місяця, землі та води, що мають фольклорне походження. Вони підсилюють трагічність образу Катерини, акцентують на її самотності та втраті зв'язку з рідним світом.

**6. Яку роль виконує порівняння: «Коло серця – як гадина чорна повернулась»?**

Порівняння «як гадина чорна» підкреслює важкий емоційний стан матері, яка відчуває сором і біль за дочку. Цей образ перегукується з її словами: "Була б утопила… Здалась тоді б ти гадині, Тепер – москалеві…", що символізує зраду і відчуження.

**7. Що символізує в християнстві образ змії і чому він переважає над материнською любов'ю?**

У християнстві змія символізує гріх і спокусу. Для матері сором і розчарування через зраду дочки важать більше, ніж материнська любов, адже вона сприймає Катерину як таку, що принесла ганьбу родині.

**8. Доведіть, що поема «Катерина» – романтична ліро-епічна поема.**

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

Поема «Катерина» має риси ліро-епічної поеми: емоційна ліричність поєднується з розповіддю про трагедію героїні. Романтизм проявляється через ідеалізацію страждань Катерини та зображення сильних емоцій.

**9. Що вказує на те, що Ганна в «Наймичці» дбає про сина, підкидаючи його бездітній парі?**

Ганна підкидає сина заможній парі, щоб забезпечити йому щасливе життя. Це свідчить про її турботу та жертовність, адже вона відмовляється від материнського щастя заради майбутнього дитини.

**10. Як у епізоді винайму наймички Трохим і Ганна підтверджують свою людяність?**

Трохим і його дружина виявляють людяність, приймаючи Ганну як члена родини, а не просто як наймичку. Ганна також показує любов і турботу до дитини, яка живе поруч з нею.

**11. Яким порівнянням передано радість Ганни від можливості бути з дитиною?**

Радість Ганни від того, що вона може бути поряд з сином, порівнюється з радістю матері. Це порівняння показує глибину її почуттів до сина, якого вона дбайливо виховує.

**12. Чому Ганна відмовляється від ролі весільної матері?**

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

Ганна відмовляється від ролі весільної матері через біль від необхідності приховувати своє справжнє материнство, бо вона не може відкритися перед сином, який не знає, що вона – його мати.

**13. Як ставляться до Ганни-наймички Марко і його дружина?**

Марко та його дружина ставляться до Ганни з повагою та вдячністю, розуміючи її відданість і любов. Їхнє ставлення свідчить про визнання її жертовності та людяності.

**14. Яка сцена є кульмінацією поеми «Наймичка»?**

Кульмінація поеми настає тоді, коли Ганна зізнається Маркові, що вона його справжня мати. Це відкрите зізнання показує глибоке потрясіння Марка, який усвідомлює всю жертовність своєї матері.

**15. Порівняння повісті «Наймичка» з поемою на цю ж тему**

Повість «Наймичка» має більше деталей і психологічної глибини, ніж поема, але обидва твори розкривають жертовність матері та її любов до сина.

**16. Твір-роздум на тему: «Ганна з поеми Т. Шевченка “Наймичка” – жертва чи володарка власної долі?»**

Ганна – і жертва, і володарка своєї долі, оскільки вона жертвує собою заради щастя сина, але робить це свідомо, залишаючи за

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

собою право бути поруч із ним, хоч і приховуючи своє материнство.

**17. Яку проблему порушує автор у поезії «Сон (На панщині пшеницю жала…)»?**

Шевченко порушує соціальну проблему пригноблення селянства та тяжкої праці, показуючи важке життя української селянки, яка мріє про кращу долю для свого сина.

**18. Чому Шевченко не описує вроду матері в «Сон», а зосереджується на сні?**

Шевченко акцентує на сні, бо це єдина можливість для матері побачити світло в житті, мріяти про свободу для свого сина. Сон стає символом надії на краще життя.

**19. Яку роль виконує вислів «веселе поле»?**

«Веселе поле» – це іронія, адже поле є місцем важкої праці і поневірянь. Це художній засіб іронії, що показує жорстокість долі селян, для яких "веселе" поле є місцем страждань.

**20. Доведіть, що в поемі «Марія» Шевченко українізує образ Богородиці.**

Шевченко показує Марію як турботливу і жертовну матір, що надає їй рис звичайної української матері, яка переживає за свою дитину і виконує материнський обов’язок. Це надає Марії більш доступного і близького образу для українського читача.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

**21. Чи розуміє Марія велику місію сина і передчуває його трагічну долю?**

Марія в поемі розуміє і передчуває велику місію свого сина, але водночас відчуває біль за його долю, бо усвідомлює, що його чекає страждання. Шевченко описує це словами, що Марія "зітхає тихо" про долю сина, що додає трагізму її образу.

**22. Як ви розумієте епілог до поеми «Марія» (починаючи від слів «А потім ченці одягли / Тебе в порфіру…»)?**

Епілог до поеми "Марія" відображає процес перетворення реального образу Богородиці на сакралізований символ церкви, віддалений від людських почуттів. Ченці одягають її в "порфіру", надаючи їй значення недосяжної святості, але Шевченко критично сприймає це, вказуючи на відрив справжньої материнської любові від церковних догм.

**23. Що символізує образ сина в усіх трьох поемах?**

Образ сина в поемах Шевченка є символом надії, продовження життя та уособленням майбутнього, але водночас і великої жертви. У поемах "Катерина", "Наймичка" і "Марія" син стає центром всього життя матері, її любові та страждань. Він також уособлює силу жертв, яких матері готові зазнати заради майбутнього дітей.

**24. Чому Т. Шевченко постійно виводив у своїх творах образ покритки? У чому полягає маленьке щастя і велика біда**

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

**такої жінки? Чи кожна з Шевченкових героїнь змогла відстояти якщо не своє власне, то бодай право своєї дитини на гідне життя?**

Образ покритки часто присутній у Шевченкових творах, бо він символізує зневажену і принижену частину суспільства, що опинилася поза нормами і мораллю. Маленьке щастя таких жінок полягає в любові до дитини, але велика біда – у соціальному осуді і боротьбі за виживання. Не кожна з героїнь Шевченка змогла захистити право своєї дитини на гідне життя: наприклад, Катерина гине, але Ганна з "Наймички" все-таки виховує свого сина Марка у кращих умовах.

**25. Подискутуйте з однокласниками про кохання і жіноче щастя у творах Кобзаря.**

Кохання у творах Шевченка часто пов'язане з драмою, стражданнями та нездійсненими надіями. Жіноче щастя виявляється неможливим через соціальні обмеження, нерівність і байдужість суспільства. Жінки у творах Шевченка люблять самовіддано і жертовно, але частіше страждають від цього кохання, залишаючись самотніми або зневаженими. Їхнє щастя обмежується любов'ю до дитини і бажанням забезпечити їй краще майбутнє.

**26. Доведіть, що у творчій спадщині Кобзаря простежується еволюція образу жінки-матері на матеріалі творів про страдницький шлях матерів.**

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

Образ жінки-матері в творах Шевченка проходить еволюцію від пасивної жертви до сильної особистості, що бореться за своє материнське щастя. На початку жінка часто зображується безсилою перед суспільством і обставинами, як-от Катерина, яка гине від безвиході. Пізніше, у "Наймичці" та "Марії", жінка-матір здобуває більше внутрішньої сили: вона готова пожертвувати собою, таємно служачи своїй дитині, як Ганна. Ця еволюція демонструє зростання значення жіночої ролі у відстоюванні права на материнську любов і захист родини.

## Особистісна лірика Т. Шевченка періоду арешту й заслання та після повернення з нього

## запитання і завдання (с.234)

Діалог із текстом

**1. Чому мотиви поетичних творів, написаних Шевченком за час перебування під слідством, надзвичайно різноманітні?**

Мотиви творів Шевченка, написаних під слідством, є різноманітними, оскільки він переживав великий душевний і моральний тиск. Перебування під слідством пробудило у ньому різні емоції – відчаю, боротьби, роздумів про свободу, патріотичних почуттів та звернень до Бога. Цей досвід відобразився в різноманітних темах і настроях поезії.

**2. З якої причини Іван Франко назвав саме українську хату центром поетичного**

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

**світу в поезії «Садок вишневий коло хати…»?**

Франко назвав українську хату центром поетичного світу в цій поезії, бо вона символізує простоту і гармонію українського сільського життя, його коріння та зв’язок із природою. Хата є уособленням домашнього затишку, тепла і сімейних цінностей, які є основою ідеального світу для Шевченка.

**3. Чим суголосні, а чим – відмінні вірші Т. Шевченка «І виріс я на чужині…» та «Якби ви знали, паничі…»? Якими показано кріпаків і кріпацтво в Україні?**

Обидва вірші поєднує мотив тяжкого життя кріпаків та їхнє поневіряння. Однак у «І виріс я на чужині…» Шевченко акцентує на болісних почуттях самотності, а у «Якби ви знали, паничі…» він більше спрямовує критику на панство і їхню байдужість. Кріпаки зображені як знеможені, але душевно сильні люди, хоча сам інститут кріпацтва подано жорстоким і бездушним.

**4. Яка роль у створенні настроєвої тональності вірша «І виріс я на чужині…» художніх образів «найкращеє село», «поклони тяжкії», «доля добрая»?**

Ці образи відображають сум і тугу ліричного героя за рідним краєм, де він знайшов би щастя. "Поклони тяжкії" і "доля добрая" передають його смирення і водночас іронію щодо тяжкої долі, що створює контраст між ідеалізованим селом та реальним життям.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

**5. Який прийом використовує поет, щоб показати жахливу картину зубожіння кріпаків?**

Шевченко використовує прийом гіперболи та контрасту, щоб передати жахливе зубожіння кріпаків. Він зображує їх виснаженими, змученими, позбавленими надії та прав. Поет також засуджує байдужість та апатію частини селян, що покірно сприймають своє злиденне становище.

**6. Порівняйте картини українського села в поезіях «І виріс я на чужині…», «Якби ви знали, паничі…» та «Садок вишневий коло хати…». Чому колористика відмінна?**

У перших двох поезіях село постає як місце зубожіння та приниження, що передано похмурими, темними барвами. Вірш «Садок вишневий коло хати…» показує село як ідеальне місце, осяяне світлими і теплими кольорами, що символізує надію, гармонію та мрії про краще майбутнє.

**7. Метафора в другій частині вірша «І виріс я на чужині…» та її роль**

Метафора "як те сиротя" передає почуття самотності та відчуженості героя, що, незважаючи на близькість до рідного краю, відчуває себе чужим. Це підсилює відчуття його внутрішнього болю і туги за справжнім домом.

**8. Рядки, в яких звучить ідея поезії «І виріс я на чужині…»**

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

Ідея твору звучить у рядках: "У чужому краю... я все забув", де герой зізнається у своїх почуттях до рідного краю, який здається йому чужим через втрату зв’язку з Україною.

**9. Чому триптих «Доля», «Муза», «Слава» має зв’язок із «Заповітом»?**

Триптих "Доля", "Муза", "Слава" відображає ті ж ідеї про самопожертву, боротьбу за правду і любов до народу, які є у «Заповіті». Шевченко вірить у свою місію митця і у спадщину, яку залишить своєму народові, подібно до того, як він звертається до українців у "Заповіті".

**10. Розкрийте символічні образи Долі, Музи і Слави на основі віршів Т. Шевченка**

Доля у Шевченка символізує життєвий шлях, наповнений випробуваннями і жертовністю. Муза є джерелом натхнення і творчого служіння, а Слава уособлює національне визнання і пам’ять про митецький подвиг.

**11. Образ Долі в фольклорі та його відмінність у Шевченка**

У фольклорі доля найчастіше асоціюється з фатумом, який не підвладний людині. Шевченко ж надає образу Долі активного забарвлення, бо для нього доля – це шлях боротьби і творчості, який він вибирає свідомо.

МАТЕМАТИКА.DOMA.ORG

**12. Доведіть, що поезія «Доля» – лірична медитація**

«Доля» є ліричною медитацією, оскільки поет роздумує про свій життєвий шлях, обмірковує свою місію митця і особисту відповідальність перед народом. Вірш передає глибокі почуття і саморефлексію.

**13. Як передано плин часу в поезії Т. Шевченка?**

Плин часу у Шевченка передано через зміну етапів життя, спогади про минуле, сприйняття теперішнього та роздуми про майбутнє. Це відчуття передається через образи, які символізують зміну поколінь і вічність боротьби.

**14. Що таке притча і як вона проявляється в поезії «Доля»?**

Притча – це коротке алегоричне оповідання з повчальним змістом. Поезія «Доля» має притчевий відтінок, оскільки через образ Долі Шевченко передає загальну істину про життєвий шлях людини, її вибір і відповідальність за цей вибір.

## Біблія в житті Шевченка
## запитання і завдання (с.240)

Діалог із текстом

**1. Що ви можете сказати про Біблію в житті Т. Шевченка? Про що свідчать**

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

**епіграфи зі Святого Письма до його художніх текстів?**

Біблія мала велике значення в житті Шевченка, адже він часто звертався до неї у пошуках моральних настанов і духовної підтримки. Епіграфи зі Святого Письма до його творів свідчать про глибоку віру поета, а також про бажання підкреслити універсальні цінності, такі як справедливість, милосердя та моральна сила, які він прагнув передати у своїх поезіях.

**2. Чому Т. Шевченко знав біблійні псалми з дитинства?**

Шевченко знав псалми з дитинства завдяки традиційній українській культурі, де Святе Письмо, зокрема Псалтир, часто було одним із головних джерел духовної освіти. Багато українських родин, у тому числі й його власна, читали псалми як частину релігійного виховання.

**3. З якої причини Тарас Шевченко звернувся до переспіву псалмів? Коли був написаний цикл «Давидові псалми»?**

Шевченко звернувся до переспіву псалмів, щоб висловити свої думки та емоції через духовні тексти, наблизивши їх до реалій свого часу. Цикл «Давидові псалми» був написаний у 1845 році. Це свідчить про прагнення поета віднайти у псалмах відповідь на злободенні питання та звернути увагу сучасників на духовні й моральні проблеми.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

**4. Чим відрізняються художні переклади від переспівів? Чому саме в переспівах поети мають більшу можливість звертатися до актуальних проблем свого сьогодення?**

Художній переклад намагається точно передати зміст і форму оригіналу, тоді як переспів є більш вільним і може включати авторські інтерпретації та додаткові сенси. Переспіви дозволяють поетам адаптувати стародавні тексти до сучасних обставин, звертаючись до проблем свого часу, що дає можливість доносити моральні й духовні ідеї у контексті актуальної дійсності.

**5. Доведіть, що уривки із псалмів або мотиви цих творів поет використовував і в тих рядках, де відчувається авторська позиція самого Т. Шевченка.**

У багатьох творах Шевченка присутні відсилки до псалмів, зокрема у висловлюваннях про мораль, боротьбу проти зла, покаяння. Його авторська позиція часто виражається через образи з псалмів, такі як «плач» народу або «випробування», що підсилюють його заклики до справедливості та правди.

**6. Ключові мотиви циклу «Давидові псалми» Т. Шевченка**

Основні мотиви циклу «Давидові псалми» – боротьба добра зі злом, викриття неправди, надія на божественне прощення та спасіння. Шевченко звертається до мотивів духовної

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

стійкості та пошуку справедливості, що також відображають його власні прагнення.

**7. Словесно-образні ряди на означення антагоністичних сил у циклі «Давидові псалми»**

У «Давидових псалмах» Шевченко використовує образи, такі як «праведники», «гнів Божий», «вороги людські» на позначення добра і зла. Ці ряди символізують протистояння між праведністю і гріхом, підкреслюючи ідею боротьби між високими духовними цінностями і жорстокою реальністю.

**8. Що надає поезії «Ісаія. Глава 35» біблійного звучання?**

Біблійне звучання твору досягається завдяки старозаповітній лексиці, використанню заперечних форм, таких як «не будуть», «не знатимуть», які підкреслюють обітницю божественного спасіння. Епітети, такі як «вічний», «святий», «справедливий», і алегоричні образи підсилюють відчуття глибокої духовності.

**9. Чому поезію Т. Шевченка «Злоначинающих спини…» називають віршем-молитвою?**

Поезія «Злоначинающих спини…» є віршем-молитвою, оскільки Шевченко звертається до Бога з проханням захистити свій народ і покарати тих, хто чинить зло. Вона має форму звертання до вищих сил, що є характерним для молитви.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

**10. Як ви розцінюєте мотиви всепрощення, милосердя й гуманізму в цьому творі?**

Мотиви всепрощення, милосердя й гуманізму вказують на високі моральні принципи Шевченка, його прагнення до справедливості та його віру у можливість змін через покаяння та милосердя. Він розуміє, що помстою неможливо побороти зло, і тому просить про відновлення миру і справедливості.

**11. Чому поезія «Злоначинаючих спини…» в радянські часи належала до замовчуваних творів?**

Поезія "Злоначинаючих спини…" замовчувалася в радянські часи через її глибокий релігійний зміст, що суперечив офіційній ідеології атеїзму. У тексті звучить заклик до віри в Бога як у захисника правди, що ставило під сумнів матеріалістичну пропаганду радянської влади. Читачі, знайомі з цим твором, могли побачити Шевченка не як богоборця, а як глибоко релігійну людину, що було небажаним для тодішньої влади.

**Світова велич українського поета**
**запитання і завдання (с.248)**

МАТЕМАТИКА.ДОМА.ORG

Діалог із текстом

**1. Що вам найбільше запам’яталося з біографії Т. Шевченка? А з творчої спадщини українського генія?**

З біографії Шевченка запам'яталося його важке дитинство, життя у кріпацтві та звільнення завдяки зусиллям друзів. З його творчості – палкі заклики до свободи, захисту прав українського народу, його "Заповіт", який закріпив образ Шевченка як символу національного духу.

**2. Як ви розумієте вислів Олеся Гончара, що Т. Шевченко – це код нації?**

Шевченко є "кодом нації", бо втілює в собі культурні, моральні та духовні цінності українців. Його творчість передає головні риси української ідентичності: любов до свободи, патріотизм, прагнення до справедливості.

**3. Прокоментуйте думку М. Чернишевського про вічність української мови й українського народу завдяки появі Т. Шевченка та його творчості.**

Чернишевський вірив, що творчість Шевченка допоможе зберегти і розвивати українську мову і національну ідентичність, бо його твори є носієм українського духу та засобом боротьби проти асиміляції.

**4. Доведіть, що Тарас Шевченко реалізував себе як поет, прозаїк і драматург.**

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

Шевченко реалізував себе як поет через численні вірші, як прозаїк – через повісті російською мовою, а як драматург – через драматичний твір "Назар Стодоля". У кожному жанрі він порушував соціальні, національні й моральні теми, демонструючи талант у різних літературних формах.

**5. Що цікавого ви дізналися про Шевченка-художника?**

Шевченко був талановитим художником, навчався у Петербурзькій академії мистецтв і створив багато портретів, пейзажів та історичних композицій. Його малюнки мають високу художню цінність і відзначаються реалістичністю.

**6. Розкажіть про вшанування пам’яті Кобзаря після його смерті.**

Після смерті Шевченка його було поховано на Чернечій горі в Каневі, яка стала місцем паломництва українців. Його пам'ять вшановують пам’ятниками, музеями, вулицями та навчальними закладами, названими на його честь, як в Україні, так і за кордоном.

**7. Чому й царська, і радянська цензури остерігалися, щоб українці не розпізнали в Т. Шевченкові національного поводиря?**

Царська і радянська цензури боялися, що Шевченко, який був носієм національної ідеї та закликав до свободи, може пробудити українців до боротьби за незалежність і національну ідентичність. Влада остерігалася

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

його впливу, адже Шевченко став символом опору та прагнення до волі.

## УЗАГАЛЬНЮЄМО ВИВЧЕНЕ

### І рівень: виберіть один правильний варіант відповіді

1. Поетичні рядки «О Боже мій милий! За що ти караєш її, молоду?» – це уривок із такого твору Т. Шевченка:
   - **А «Катерина»**
2. Народне повстання, відоме як Коліївщина, Т. Шевченко панорамно змалював у поемі:
   - **В «Гайдамаки»**
3. За біблійними мотивами Кобзар створив поему:
   - **В «Марія»**
4. Баладами є такі твори Т. Шевченка:
   - **А «Причинна», «Тополя», «Лілея»**
5. Війну Росії на Кавказі Т. Шевченко осуджує в поемі:
   - **В «Кавказ»**
6. Національна самоідентифікація через авторське «Я» найпотужніше звучить у такому творі Т. Шевченка:
   - **А «І мертвим, і живим...»**
7. До жанру послання варто віднести такий твір Кобзаря, як:
   - **В «І мертвим, і живим...»**
8. Ліричний герой Т. Шевченка подорожує над просторами Російської імперії у супроводі сови в поемі:
   - **Б «Сон»**

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

9. Пересторога Т. Шевченка «Бо хто матір забуває…» звучить у такому творі:
- **Б «І мертвим, і живим…»**

10. Образ Прометея присутній у такій поемі Т. Шевченка:

- **Б «Кавказ»**

11. Образи матерів-страдниць високохудожньо виведені у таких творах Т. Шевченка:

- **В «Катерина», «Наймичка»**

12. Виразні мотиви гуманізму, біблійного всепрощення й милосердя звучать у такому творі Т. Шевченка:

- **Б «Злоначинающих спини…»**

---

## ІІ рівень: виберіть правильні варіанти

1. Біблійні мотиви звучать у таких творах Кобзаря:
- **Б «Ісаія. Глава 35»**
- **В «Давидові псалми»**
- **Г «Марія»**

2. Риси жанру балади:
- **А належність до ліро-епічних творів**
- **Б ліризм**
- **В метаморфози**

3. Поема Т. Шевченка «Сон» («У всякого своя доля…») містить:
- **А філософський вступ**

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

- **В сатиричні образи російських царів Петра I і Катерини II**
- **Г гротескно-карикатурні образи царя Миколи I та його дружини**

4. Поема Т. Шевченка «Кавказ» – це:
- **Б гостра інвектива**
- **В виразно сатиричний твір**
- **Г крамольний у свій час текст, присвячений Якову де Бальмену**

5. Друзями Тараса Шевченка були:
- **А Пантелеймон Куліш, Варвара Рєпніна**
- **Б Микола Костомаров, Михайло Максимович**
- **Г Варфоломій Шевченко, Ликера Полусмак**

---

## ІІІ рівень: Твір-мініатюра на тему

**«Десять літ він томився під вагою російської солдатської муштри, а для волі Росії зробив більше, ніж десять переможних армій» (Іван Франко)**

Шевченко, попри роки поневірянь, заслання і солдатської муштри, зберіг свою ідею свободи, якою наповнив свої твори. Саме його поезія, зосереджена на боротьбі проти деспотизму і несправедливості, згодом надихнула багатьох до боротьби за волю, національне відродження та права людини. Вплив його творчості важко переоцінити: вона була потужнішою за зброю, бо працювала на формування свідомості, показувала справжню ціну людської свободи і гідності. У цьому сенсі слова Франка

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

цілком слушні: Шевченко, хоча й не воював із зброєю, зробив великий внесок у рух до свободи, створюючи ідеологічний та духовний ґрунт для майбутніх поколінь борців за справедливість.

## ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛІШ Життєвий і творчий шлях

## запитання і завдання (с.255)

Діалог із текстом

**1. Що ви довідалися про раннє дитинство Пантелеймона Куліша?**

Ранні роки життя Пантелеймона Куліша були нелегкими, але сповненими цікавості до знань. З дитинства він проявляв великий інтерес до книг, мав здібності до навчання і прагнув дізнатися більше про історію та культуру свого народу.

**2. Як і де здобував освіту П. Куліш? Чому, покинувши гімназію, він не повернувся до батьківського дому?**

Куліш здобував освіту в Новгород-Сіверській гімназії, однак залишив її через конфлікти з керівництвом. Після цього він вирішив не повертатися додому, а продовжити самоосвіту та самостійно йти до своєї мети, адже відчував покликання стати просвітителем українського народу.

**3. З якої причини та з якою метою, на вашу думку, П. Куліш щосили прагнув вступити до Київського університету? Що**

МАТЕРІАЛИ-ДОМА.ORG

**змусило його припинити навчання в омріяному навчальному закладі?**

Куліш прагнув вступити до Київського університету, оскільки це був осередок української культури та науки, де він міг поглибити свої знання та зустріти однодумців. Проте, через фінансові труднощі та потребу працювати він не зміг завершити навчання.

**4. Про що свідчить дуже висока мета, яку перед собою у зовсім юні роки поставив письменник? Чи вважаєте ви особисто таку цілеспрямованість важливою рисою характеру?**

Мета стати культурним та літературним провідником свого народу свідчить про величезну амбітність і почуття відповідальності Куліша. Цілеспрямованість є важливою рисою, адже вона допомагає долати труднощі та досягати великих звершень.

**5. Які надзвичайно важливі справи зробив П. Куліш за своє довге життя?**

Куліш зробив значний внесок у розвиток української літератури, створив «Граматику» української мови, писав прозу, поезію та історичні праці. Також він активно займався перекладами, зокрема переклав Біблію українською мовою, щоб зробити її доступною для широкого загалу.

MATEMATIKA-DOMA.ORG

**6. Чому П. Куліш так натхненно працював над перекладом Біблії українською мовою?**

Куліш вірив, що Біблія українською мовою сприятиме духовному збагаченню народу, пробудженню національної свідомості та розширенню доступу до знань.

## Роман «ЧОРНА РАДА»
## запитання і завдання (с.265)

Діалог із текстом

**1. Що послугувало історичною основою для написання П. Кулішем роману «Чорна рада»?**

Історичною основою для написання роману «Чорна рада» послужили події періоду Руїни, зокрема Чорна рада 1663 року, яка відбулася в Ніжині. На цих зборах за участю козацької старшини та простого люду було обрано гетьманом Лівобережної України Івана Брюховецького.

**2. У чому полягає жанрова специфіка історичного роману?**

Жанрова специфіка історичного роману полягає у поєднанні історичних фактів і реальних осіб з художнім домислом, вигаданими персонажами та подіями. Історичний роман відтворює атмосферу певної епохи, передає соціальний і культурний контекст, а також зображає ідеали й цінності тогочасного суспільства.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

**3. Що таке історична, а що – художня правда? Як саме історична правда зреалізована в Кулішевому романі?**

Історична правда – це реальні події, факти, особи та обставини, які мали місце в історії, а художня правда – авторська інтерпретація цих подій і образів. У «Чорній раді» історична правда реалізована через точне зображення подій Чорної ради та постатей Івана Брюховецького і Якима Сомка, тоді як художня правда проявляється через вигаданих персонажів та романтизовані сюжетні лінії.

**4. Хто з персонажів твору мав прототипами реальних історичних осіб, а хто – був персонажем вигаданим?**

Прототипами реальних історичних осіб є Іван Брюховецький, Яким Сомко, а також деякі інші політичні діячі тієї доби. Вигаданими персонажами є Петро Шраменко, Леся Череванівна та Кирило Тур.

**5. Епізод зустрічі прочан із Сомком у Києві. Зверніть увагу, які світоглядні риси наказного гетьмана виявляються в його розмові з гостями.**

В епізоді зустрічі прочан з Сомком у Києві гетьман показаний як мудрий, благородний та ідеалістичний лідер, який прагне об’єднати Україну і забезпечити мир та справедливість. Він відстоює високі моральні цінності та проявляє повагу до простого народу.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

**6. Епізод, у якому Кирило Тур намагається врятувати Сомка. З якої причини ув'язнений відмовляється від порятунку?**

Сомко відмовляється від порятунку, оскільки вважає, що не може втекти та залишити свій народ у такій ситуації. Він відчуває відповідальність перед людьми та вірить, що має прийняти свою долю мужньо і з гідністю, як лідер.

**7. Яку роль у поразці Сомка на «чорній раді» відіграв воєвода Гагін?**

Воєвода Гагін зіграв важливу роль у поразці Сомка, оскільки він підтримав Брюховецького, схиляючи простих козаків та старшину на його бік. Це підтверджує вплив московської влади на вибір гетьмана та її підтримку тих, хто був лояльніший до Москви.

**8. Розкрийте «біографію» Шрама. На чому акцентує автор?**

Шрам – паволоцький полковник, ветеран численних битв за волю України, з патріотичним духом і відданістю козацьким ідеалам. Куліш акцентує на його рішучості, витривалості та вірності українським традиціям.

**9. Свідчення про освіту Шрама в тексті роману. Де він здобував освіту?**

Шрам здобував освіту в Київській академії, що робить його людиною освіченою та

МАТЕМАТІКА-ДОМА.ORG

підкреслює його знання у питаннях віри та державної служби. Шрам перейняв традиції українського козацтва та культурні цінності.

**10. План уявного продовження сюжетної лінії Петра Шраменка з урахуванням історичного контексту**

1. Петро Шраменко стає активним учасником козацьких походів.
2. Підтримує політику Івана Мазепи щодо захисту прав козацької автономії.
3. Намагається зберегти мир і стабільність на Лівобережжі.
4. Потрапляє в складні політичні інтриги через боротьбу між Москвою і козацькою старшиною.
5. Стає вірним прихильником Мазепи, підтримуючи його в прагненні до незалежності України.

**11. Від імені Лесі Череванівни про сімейне життя з Петром**

"Сімейне життя з Петром стало для мене радістю і підтримкою. Він завжди був мужнім і добрим, турботливим до родини. Петро цінує нашу родину і не залишає нас навіть у важкі часи. Він – опора, на яку завжди можна покластися."

**12. Що означає прізвисько «Тур»? Чи відповідає воно персонажеві?**

Прізвисько «Тур» символізує силу, сміливість і непохитність, що повністю відповідає характеру Кирила, який є вольовим і відданим козаком. Його

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

непокірна вдача та рішучість роблять його справжнім «туром».

**15. Мотивація Івана Брюховецького у прагненні здобути гетьманську булаву**

Іван Брюховецький прагнув здобути гетьманську булаву для зміцнення свого впливу і влади, зокрема через підтримку московського уряду. Початок його «кар'єри» розкриває його амбіції та готовність йти на компроміси заради влади.

**16. Поведінка Брюховецького до перемоги на Ніжинській раді**

До перемоги на Ніжинській раді Брюховецький використовував хитрощі та вміння маніпулювати народом, створюючи образ захисника простих козаків і прихильника московської влади, що допомогло йому завоювати довіру людей.

**17. Яким чином Брюховецькому вдалося схилити царського посланця на свій бік?**

Брюховецький схилив царського посланця на свій бік через обіцянки лояльності до московської влади і готовність поступитися козацькими правами на користь царського уряду, що відповідало інтересам Москви.

**18. Як змінилася поведінка Брюховецького після обрання гетьманом? Чому старі січовики проклинали Іванця?**

Після обрання гетьманом Брюховецький почав дбати лише про власну вигоду, часто

MATEMATIKA-DOMA.ORG

порушуючи обіцянки та нехтуючи інтересами козаків, за що старі січовики його і проклинали. Цей епізод вражає зрадою Брюховецького до свого народу, який довірив йому владу.

## МАРКО ВОВЧОК Життя й особливості творчості

## запитання і завдання (с.265)

Діалог із текстом

**1. Що ви дізналися про дитинство та юні роки Марії Олександрівни Вілінської, якій судилося в українську літературу ввійти письменницею Марко Вовчок?**

Дитинство Марії Вілінської було непростим: вона рано втратила матір і виховувалася у дядька, який дбав про її освіту. Вже з юних років Марія проявляла інтерес до літератури і культури, пізніше познайомилася з українськими митцями, які вплинули на її бажання писати.

**2. Що вам відомо про походження псевдоніму письменниці?**

Псевдонім «Марко Вовчок» був обраний письменницею, щоб підкреслити народність своїх творів. Ім'я Марко – чоловіче, що дозволяло письменниці в ті часи уникати гендерних упереджень, а слово «Вовчок» символізувало незалежність і гостроту її творів.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

**3. Як ви розцінюєте той факт, що Марія досконало вивчила українську мову й почала творити саме нею?**

Це свідчить про її повагу до українського народу та його культури. Вивчення мови і вибір писати українською показують щире бажання бути частиною української літературної традиції та підтримати розвиток національної свідомості.

**4. Які твори Т. Шевченко присвятив Марку Вовчку, а які вона присвятила Кобзареві? Про що це свідчило? З якої причини Марка Вовчка називають продовжувачкою традицій Т. Шевченка?**

Т. Шевченко присвятив Марку Вовчку поему «Марія», а вона – оповідання «Інститутка» йому. Ці присвяти свідчили про їхню взаємну повагу і близькість у поглядах. Марка Вовчка називають продовжувачкою традицій Шевченка через її глибоку соціальну проблематику, яка порушувала питання нерівності, що було притаманне й творчості Кобзаря.

**5. У чому виявляється своєрідність форми викладу в творах Марка Вовчка? Чи відчувається, що свої оповідання вона записувала з уст народу?**

Її твори відзначаються живою, простою мовою, яка має відтінок народних переказів і розповідей. Відчувається, що оповідання близькі до усної народної творчості, і це

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

надає їм автентичності та особливої привабливості.

**6. Які важливі для свого часу проблеми порушувала письменниця у збірці «Народні оповідання»? Чому саме цю збірку вважають вершиною творчості Марка Вовчка?**

У «Народних оповіданнях» порушено проблеми кріпацтва, соціальної нерівності, боротьби за справедливість і прав людини. Цю збірку вважають вершиною творчості Марка Вовчка, бо вона відтворює життя простих людей з великою правдивістю і глибокою людяністю.

**7. Розкажіть про перекладацьку діяльність письменниці.**

Марко Вовчок активно займалася перекладами з французької, англійської та російської мов. Вона переклала українською низку творів зарубіжних письменників, сприяючи знайомству українців з європейською літературою.

**8. Як ви оцінюєте той факт, що твір Марка Вовчка «Маруся» досі вважається перлиною французької класики?**

Це свідчить про високий художній рівень твору і про те, що Марко Вовчок була не лише українською, а й європейською письменницею, яка вміла передати універсальні людські цінності, зрозумілі людям різних культур.

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

**9. Який висновок ви можете зробити про нелегку долю й великий талант Марка Вовчка?**

Марко Вовчок була талановитою письменницею з великим літературним і культурним потенціалом. Її нелегке життя зробило її творчість ще глибшою та емоційнішою, а її здатність втілювати проблеми народу у своїх творах залишила значний слід в українській літературі.

## Повість «Інститутка»
## запитання і завдання (с.273)

Діалог із текстом

**1. Схарактеризуйте особливості прози Марка Вовчка.**

Проза Марка Вовчка відзначається глибоким співчуттям до простих людей, реалістичним зображенням їхнього життя, а також соціальною критикою. Її твори написані простою, але виразною мовою, яка передає емоційний світ персонажів і відтворює український колорит. Авторка використовує народні мотиви, яскраві образи і часто вводить монологи героїв, що робить її прозу схожою на усну народну творчість.

**2. Розкрийте поетику назви повісті Марка Вовчка «Інститутка».**

Назва «Інститутка» є іронічною, адже натякає на «вихованку» панночку, яка повернулася з навчання, але позбавлена

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

моральних принципів і співчуття до кріпаків. Вона символізує дволикість дворянської культури, що приховує жорстокість і зневагу до простих людей за зовнішньою вихованістю і манерами.

**3. Які ознаки характерні для соціально-побутової повісті як жанру?**

Соціально-побутова повість зображає повсякденне життя людей, акцентуючи на соціальних проблемах, як-от бідність, кріпацтво, несправедливість. У такому жанрі часто порушуються питання нерівності між багатими і бідними, показуються конфлікти між представниками різних соціальних груп. Повість має на меті виявити причини суспільних проблем та спонукати до співчуття й роздумів.

**4. Доведіть, що групування персонажів не пішло на шкоду «Інститутці» Марка Вовчка.**

У «Інститутці» персонажі згруповані на основі соціальної приналежності: панночка і поміщики зображені як жорстокі та байдужі, а кріпаки – як стражденні, але сильні духом люди. Таке групування не шкодить твору, а підкреслює гострий соціальний конфлікт, акцентуючи на несправедливості та розриві між класами, що було однією з основних ідей повісті.

**5. Від першої особи про життя одного з персонажів твору «Інститутка», доведеного панночкою до відчаю.**

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

"Я – Устина, колишня служниця тієї панночки. Моє життя було не з легких і до того, як вона з'явилася, але ця панночка принесла справжній жах. Кожен день я боялася її крику, її погроз, того, як вона дивилася на нас, немов ми – не люди. Її витівки були нестерпними: накази, примхи, байдужість. Кожного разу, коли я хотіла підняти голову, вона принижувала мене знову і знову. Я не могла втекти від цього життя, не могла знайти порятунку. Але, незважаючи на все, я намагалася триматися заради своїх рідних, заради того, щоб вони не відчули того, що довелося пережити мені."

## УЗАГАЛЬНЮЄМО ВИВЧЕНЕ

### І рівень: виберіть один правильний варіант відповіді

1. Історичний роман П. Куліша має назву:
   - **Б «Чорна рада»**
2. У «Чорній раді» П. Куліша є:
   - **В «любовний чотирикутник»**
3. Одружився із польською княгинею-вдовою:
   - **Б Матвій Гвинтовка**
4. За переступ козацької моралі на раді запорожців били киями:
   - **А Кирила Тура**
5. На виборах гетьмана під час Ніжинської ради переміг:
   - **Б Іван Брюховецький**
6. Панночкою в повісті «Інститутка» Марка Вовчка постає:

МАТЕМАТИКА-DOMA.ORG

- **А безіменна дворянка**

7. У повісті «Інститутка» розповідь ведеться від імені:
- **В Устини**

8. Одружується із панночкою-інституткою:
- **А полковий лікар**

9. Підтримував довготривалі добрі стосунки з Пантелеймоном Кулішем:
- **А Тарас Шевченко**

10. Перший прозовий історичний роман в українській літературі – це:

- **Б «Чорна рада» Пантелеймона Куліша**

11. Самостійно, не втаємничуючи в цю справу навіть власного чоловіка, вирішила питання одруження своєї дочки з Якимом Сомком:

- **А Мелася, дружина Михайла Череваня**

12. Виразно антикріпосницькою соціально-побутовою повістю є:

- **Б «Інститутка» Марка Вовчка**

---

## ІІ рівень: виберіть правильні варіанти відповідей

1. Художньо-історичними або історично-художніми є такі твори:
- **А «Чорна рада» Пантелеймона Куліша**
- **Б «Гайдамаки» Тараса Шевченка**
- **В «Тарас Бульба» Миколи Гоголя**

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG

2. Першим українським письменником XIX ст., який поставив за мету змальовувати історичне минуле України в літературі, був:
- **А Пантелеймон Куліш**
3. У романі «Чорна рада» П. Куліша згадуються такі історичні діячі:
- **А Яким Сомко**
- **В Іван Брюховецький**
- **Г Михайло Черевань**
4. На боці Якима Сомка виступають:
- **А Кирило Тур**
- **Б Петро Шраменко**
- **В Іван Шрам**
5. Козацька «чорна» рада 1663 р. відбувалася в місті:
- **Г Ніжині**

---

## ІІІ рівень: Твір-мініатюра на тему

**«Сміху боїться навіть той, хто вже нічого не боїться» (Микола Гоголь)**

Сміх – це особлива зброя, яка вражає не тіло, а душу. Навіть найсильніші люди, які не бояться фізичного болю чи втрат, можуть відчувати страх перед насмішкою або висміюванням. Сміх має здатність викривати слабкі місця, виводити на світло людські вади, дурість або лицемірство. Саме тому багато тиранів боялися сатириків, оскільки сміх підривав їхню авторитетність та владу. Він дозволяє людям побачити правду, якої не можна приховати силою, і тому його боїться навіть той, хто здавалося б, уже нічого не боїться.

МАТЕМАТИКА-ДОМА.ORG